

EEN BEGINSEL

VAN

BANKBEHEER.

PROEFSCHRIFT

DOOR

A. M. DE LANGE.

ALKMAAR,
HERMs. COSTER & ZOON,
1887.

Een beginsel van Bankbeheer.

EEN BEGINSEL

VAN

BANKBEHEER.

PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. H. G. van de Sande Bakhuyzen,

Hoogleeraar in de faculteit der wis- en natuurkunde,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN,

op Woensdag den 9den Maart 1887, des namiddags te 3 uren.

DOOR

Antonius Matthias de Lange,

geboren te Alkmaar.

ALKMAAR,

HERMs. COSTER & ZOON.

1887.

Aan mijne Ouders.

INHOUD.

---

§ 1. Toelichting van het beginsel.

§ 2. Toepassing van het beginsel bij Spaarbanken.

§ 3. Toepassing van het beginsel bij Circulatie-Banken.

§ 4. Eenige opmerkingen over het Indische Bankwezen.

Stellingen.

---

§ 1.

Had ik de moeielijkheden voorzien, die niet eerder ten volle voor mij duidelijk werden, dan toen ik iets trachtte te schrijven over bankzaken, zij hadden mij ongetwijfeld afgeschrikt het bovenstaande onderwerp voor mijn proefschrift te kiezen.

De bedoeling dezer verklaring is niet alleen eene *captatio benevolentiae*, maar geeft mij aanleiding om streng te bepalen de grenzen, waarbinnen ik het onderwerp meen te moeten opvatten; volledige behandeling der bankpolitiek eischt eene mate van kennis, waarover zeker een leerling der hoogeschool niet te beschikken heeft.

Vooraf veroorloof ik mij echter eene enkele opmerking.

Hoewel men, naar het mij toeschijnt, niet licht de meening van Stanley Jevons zoude willen onderschrijven, dat handelscrisissen in verband staan met ons zonnestelsel, kan ik mij toch voorstellen, hoe naar dit verband gezocht wordt.

Het noodlottige, het onverwachte en toch telkenmale terugkeerende verschijnsel van eene crisis doet denken aan eene fataliteit, waarmede de wereldhandel wordt bedreigd.

En toch is het niet minder vreemd, hoe telkens, wanneer een handelshuis ten gevolge van eene crisis zijne betalingen moet staken, onvoorzichtigheden aan het licht komen, die door een leek evenmin als door den in den handel vergrijsden koopman ten volle begrepen worden.

De bewering, dat in ieder groot faillissement noodzakelijk *culpa*, (schuld), zoude gelegen zijn, werp ik ver van mij, als door feiten gelogenstraft; en stemt men al niet toe, dat dikwijls eene zekere mate van *culpa* aanwezig is, bij staking van betaling van groote credietinstellingen of handelsmaatschappijen, dan blijft toch buiten kijf, dat het doel of — wil men — de leidende grondgedachte van iedere besturende directie eener vennootschap zal moeten zijn, zoodanig haar bedrijf te regelen, dat de tijden van achteruitgang, van wantrouwen, van minder opgewekten handelsgeest z o o g o e d m o g e l ij k kunnen worden doorstaan en tevens dat bij onverhoopt faillissement, de onvoorzichtigheid gering zij.

De beginselen van het bankbeheer zouden dus moeten aanwijzen volgens welke regelen voortdurend de belangen der bank het meest worden gebaat, en hoe zij aan hare bestemming het best kan beantwoorden.

Stelt men, dat algemeen werden opgevolgd de regels der bankpolitiek, welker juistheid bewezen is, dan zou dus evenmin de handelscrisis onmogelijk worden als hare kwade gevolgen, maar alleen bij schuldeischers de overtuiging geboren worden, dat de debiteur, die niet aan zijne verplichtingen kan voldoen, meer ongelukkig was dan nalatig.

Het algemeen vertrouwen zal minder gevaarlijke proeven hebben te doorstaan dan tegenwoordig het geval is, want *casum nemo praestat!*

Terwijl het beheer eener credietinstelling zooveel standvastigheid, zooveel kennis in het crediet verleenen vereischt, terwijl dikwerf in handelszaken spoedig en gehaast een besluit moet genomen worden, terwijl de ondervinding leert hoe in de praktijk dagelijks wordt misgetast, schijnt het niet ongewenscht beginselen vast te stellen naar welke moet worden gehandeld.

Eene algemeene uiteenzetting is onmogelijk zonder rijke ervaring.

Het onderwerp van dit proefschrift mag dan ook niet anders zijn dan een onderzoek naar het g e v a a r, gelegen in het verleenen van l a n g c r e d i e t, waar men zelf k o r t c r e d i e t neemt.

Een onderzoek naar slechts één beginsel van bankbeheer.

Het kapitaal, waarmede handel wordt gedreven, kan men onderscheiden naarmate den oorsprong, in het

eigen vermogen, door den koopman geheel of ten deele in zijne zaken aangewend en in de sommen gelds, die hij voor korteren of langeren tijd van anderen leent.

Bij eene handelsinrichting, hetzij eene vennootschap onder firma of eene naamlooze vennootschap, wordt hetgeen ik zooeven „eigen vermogen" noemde, bijeengebracht door de vennooten of door de aandeelhouders.

Al het overige kapitaal, dat in verschillende operatiën wordt aangewend, is voor langen of korten termijn voorgeschoten door anderen.

Op langen termijn bijvoorbeeld door uitgifte van obligatiën, op korten termijn b.v. door in deposito gegeven gelden.

Ik versta onder leenen op korten termijn, iedere schuld, die binnen weinige maanden, nadat de verbintenis gesloten werd, òf zeker zal moeten afgelost worden òf opeischbaar is.

De tijd, binnen welken de overeenkomst uit haren aard ontbonden zal worden, is in deze beslissend; doch dat neemt niet weg, dat die tijd niet door een bepaald aantal dagen kan worden aangewezen.

In de bepaling voegde ik de woorden „of opeischbaar is" omdat het tijdstip, waarop b.v. eene gedeponeerde som kan worden teruggevraagd, uitsluitend voor den schuldenaar van gewicht is, — eischt de schuldeischer de som niet terug, zoodat gedurende tien jaren (hetgeen zelden zal geschieden) de schuldenaar het gebruik der

som blijft behouden, dan is dit eene bijkomende omstandigheid, die den aard der overeenkomst niet verandert.

Neem ik als voorbeeld van eene vordering op korten termijn het zoogenaamde *depositum*, dan heb ik op het oog, het contract van verbruikleening, (B. W. art. 1791), dat een handelaar aangaat, om het kapitaal, dat tijdelijk in zijne eigene zaken niet gebruikt kan worden, rentegevend te maken.

Hoewel een regel van bankpolitiek voor den bijzonderen geldhandelaar evenzeer van gewicht is, ligt het voor de hand, dat bij opmerkingen naar aanleiding van de stelling, die ik aanstonds nader omschrijven zal, alleen groote credietinstellingen ter sprake kunnen komen, omdat de statuten openbaar gemaakt worden en de verslagen een overzicht aanbieden harer handelingen.

Onder de uitdrukking „Bank" versta ik iedere instelling, die credietzaken drijft.

Is de stelling van zoo even eenvoudig: — „Men geve geen langer crediet, dan men zelf neemt:" — de eenvoudigheid gaat niet gepaard met juistheid, of beter, de toepassing van die stelling zou, streng genomen, staking van alle credietgeving ten gevolge hebben.

De termijn, gedurende welken de schuldenaar van de bank geld noodig heeft, en die, gedurende welken de schuldeischer geld geeft, zoude gelijk moeten zijn, —

een geval, dat wel gedacht kan worden, maar nooit zal voorkomen.

Wanneer meest alle schrijvers over het credietwezen deze stelling overnemen, dan is hunne bedoeling, dat zij meer als motto dienst doet, als „*Grundnorm*" zouden de Duitschers zeggen; dan wel de erkenning der juistheid. Hier geldt niet „wanneer meerdere geleerden dezelfde opmerking maken, erlangt men wetenschappelijke zekerheid." ([1])

Zoo zegt Roscher (National-Oekonomik). III Deel. Kap. 9 § 90.

Der leitende Grundsatz bei solchen Geschäften der Bankiere musz immer der sein, dasz ihre Darlehen nicht blosz sicher, sondern ebenso leicht zurückziehbar sind, wie ihnen selbst ihre Anleihen gekündigt werden können.

Dr. Karl. Walcker (Algemeine Volkswirthschaftslehre) II Deel, § 129.

Der Credit, den die Depositenbanken geben, musz dem Credit, den sie nehmen, entsprechen.

Schönberg I bladz. 339.

Eine Bank darf im Wesentlichen nur ähnlichen Credit geben, wie sie nimmt.

Dr. Karl Knies: Der Credit II bladz. 241.

Es ist ein bekannter, oft ausgesprochener Satz, dass

([1]) Gids, September 1886, pag. 47.

eine Bank, gerade auch bezüglich der Dauer, nur mit gleichgeartetem Credit wirthschaften dürfe.

„Eine Bank — lautet die gewöhnliche Formel — soll nur kurzen Credit geben, wenn sie kurzen Credit bekommen hat, und sie kann nur dann langen Credit geben, wenn sie langen Credit bekommen hat."

Knies merkt naar aanleiding der stelling op, dat deze beter moest luiden:

„dasz der Termin für die fälligen Zahlungsverbindlichkeiten der Bank nicht diesseit des Termines für die Realisirung entsprechenden Forderungen falle."

Ongetwijfeld is met bovenstaande woorden het denkbeeld juister geformuleerd:

„de termijn binnen, welken de verbintenissen tot betaling vervallen, mag niet overschrijden den termijn, binnen welken de vorderingen, die voor realiseering vatbaar zijn, kunnen worden te gelde gemaakt.

En toch zoude ik eene andere opvatting van het beginsel wenschelijk achten.

Gesteld, dat ten aanzien van de bankpolitiek eene wettelijke regeling niet alleen mogelijk, maar tevens nuttig was, dan zou ik, wetgever zijnde, aan de banken bevoegdheid willen geven de sommen, die zij op korten termijn leenen, wel op langeren termijn, dan tot welken zij zich verbonden, uit te zetten, mits een gedeelte van haar bedrijfskapitaal belegd was in gemakkelijk te realiseeren waarden.

Hoe groot dit gedeelte zou moeten zijn, zoude afhangen van het bedrag het op langeren termijn belegde geld.

M. a. w. is mijne bescheiden meening deze: dat het streven van iedere credietinstelling, die geld voor korten tijd opneemt, zijn moet, òf het aldus verkregen geld uit te zetten tegen binnen denzelfden tijd vervallende schuldvorderingen. òf eene waarde te hebben, die zonder bezwaar kan gerealiseerd worden, wanneer de gemelde crediteuren de overeenkomsten willen ontbinden.

Eene goede bankdirectie zal trachten een evenwicht te behouden tusschen de voor korten tijd en uit den aard der zaak spoedig vervallende schulden, en de belegging van haar bedrijfskapitaal. Geeft zij crediet voor ongeveer denzelfden tijd, waarvoor zij het zelf nam, dan is dit evenwicht aanwezig.

Gaf zij voor langeren tijd of voor meer waarde crediet, dan zij zelve ontving, dan moet het verbroken evenwicht hersteld worden; dan moet zij een deel van haar kapitaal ten allen tijde beschikbaar hebben in effecten, pandbrieven, gemeenteleeningen enz. met één woord, in dadelijk in geld omzetbare fondsen (leicht realisirbaren Werthen).

Mocht men opmerken, dat deze „leicht realisirbaren Werthen" zeer onderhevig zijn aan koersverschillen, en dat dus groote verliezen daaruit kunnen ontstaan, dan is het antwoord: kies de zekerste en van verschillende soort.

In tijden van voorspoed en opgewekten handelsgeest zal het menigmalen voorkomen. dat een bankierskantoor met het aangegeven beginsel strijdende handelingen doende, toch een grooter aantal en meer winstgevende zaken maakt. en eene uitgebreider „clientèle" verkrijgt dan een solied kantoor; de mededinging zal dan vaak moeielijk zijn, omdat de lichtvaardige bankier tegen hoogeren interest zal kunnen leenen en daardoor dus meer beschikbaar kapitaal blijft aanhouden dan degeen, die met het beginsel rekening houdt, totdat eindelijk bij achteruitgang blijken zal, waartoe die roekeloosheid den bankier voeren kan en de geldschieter wel hoogere rente genoten heeft, maar daartegenover een gedeelte kapitaal zal moeten missen.

Voegde iemand mij toe, de mededinging is dan voor ons niet vol te houden, mijn antwoord zou zijn: „Beter dat zulks thans blijkt dan later, wanneer misschien veel ernstiger verliezen zullen betreurd moeten worden."

Is het aangegeven beginsel juist, dan zijn gevolgtrekkingen minder moeielijk. —

Eene gevolgtrekking is b.v. deze: Eene bank zal haar geheele kapitaal niet mogen vastleggen.

Voor de vorderingen op korten termijn zal zij immer een gemakkelijk te realiseeren waarde moeten afzonderen.

Heeft dus eene bank het kapitaal waarover, beschikt moest worden, geïmmobiliseerd, niet onwaarschijnlijk

zal het zijn, dat door kunstmiddelen aan de telkens vervallende schuldplichtigheden zal worden voldaan.

---

§ 2.

Ofschoon de particuliere spaarbanken in ons land meer met het doel opgericht zijn, om aan de min gegoede leden der maatschappij gelegenheid te geven kleine sommen rentegevend en zeker te beleggen en zoodoende matigheid en zuinigheid te bevorderen, en die instellingen niet zoo zeer ten doel hebben winst te behalen, kunnen zij niet buiten eene korte bespreking blijven, juist omdat voor eene spaarbank eene dadelijk in contant geld omzetbare waarde van groot gewicht is, terwijl de verbintenissen, door haar met crediteuren aangegaan, meestal van korten termijn en spoedig opzegbaar zijn.

In zijne bepaling van spaarbank laat Schönberg ([1]) die verplichting zeer duidelijk uitkomen.

„Sparkassen sind Kreditinstitute, welche kleine Geldsummen als verzinsbare Darlehen annehmen, diese Gelder ihrerseits wieder auf Zinsen ausleihen und nach kurzen Kündigungsfristen auf Verlangen der Gläubiger zur Auszahlung des Kapitals sich verpflichten."

Met de verplichting van terugbetaling hangt derhalve nauw samen zekere bewaring van het kapitaal en het

---

([1]) Schönberg. – III Deel. Bladz. 900.

geven van zoodanigen interest als met de belegging vereenigbaar is.

Het springt in het oog, dat de spaarbanken wegens het eigenaardig karakter dat zij dragen, nog meer dan de andere credietinstellingen moeten waken, dat er geene groote teleurstellingen mogelijk zijn, die te weeg brengen, dat de soliditeit in verdenking komt.

De nog onlangs in verschillende gemeenten ([1]) van ons land plaats gehad hebbende „runs" op de spaarbankkantoren, veroorzaakt door valsche geruchten, hebben opnieuw bewezen, dewijl spaarbanken met eene bijzondere soort van schuldeischers te doen hebben, dat zij moeten zorgen voor een spoedig te realiseeren kapitaal; zal zoodanige paniek geen groot nadeel veroorzaken, dan moeten maatregelen genomen worden, die de zekerheid van terugbetaling en rente volkomen maken.

Want een dubbel nadeel wordt door dergelijke feiten teweeggebracht: —

1°. De zoo met moeite opgekweekte zorg tot sparen gaat verloren.

2°. Het doel der spaarbank wordt gemist.

—

In gewone tijdsomstandigheden zal het aantal personen, die geld naar de spaarbank brengen, niet veel verschillen met het aantal van hen, die het geld komen terug

([1]) B.v. te Leiden en 's Gravenhage

vragen, maar in tijden van geldschaarschte, hoe dan ook veroorzaakt, zal het aantal personen, die terugvragen, verre het getal inbrengers overtreffen.

Om door bepalingen in de statuten der banken te voorzien in het plotseling opeischen van groote sommen, door hetzij groote macht te geven aan de besturen, hetzij den termijn van opzegging te verlengen, komt mij voor niet gewenscht te zijn. ([1])

Groote vrijheid van het bestuur zou aanleiding kunnen geven tot willekeurige maatregelen, die bij de spaarbanken allerminst op hunne plaats zijn.

Wat betreft de langere opzeggingstermijnen, hierover hoop ik straks nader te spreken.

Niet weinig onbillijk schijnt mij het denkbeeld, om den inlegger, die komt opvorderen, te doen deelen in tijdelijke daling.

In den Economist ([2]), jaargang 1862, wordt deze raad gegeven:

Als iemand *f* 100.— heeft gedeponeerd, en de effecten, waarin de bank haar kapitaal belegd heeft, 25 % gedaald zijn, dan behoort de inlegger slechts *f* 75,— terug te krijgen.

([1]) Ik heb hier op het oog dergelijke bepalingen der reglementen als art. 9 der Nutsspaarbank te Alkmaar.

„Bij vele gelijktijdige terugvorderingen en in andere buitengewone omstandigheden kunnen alle terugbetalingen tot zes maanden na de opzegging worden uitgesteld."

([2]) Naschrift van de Redactie, op een stuk getiteld „Spaarbanken" op bladz. 30 en vlg.

Vooral op deze gronden verschil ik van gevoelen.

1°. Heeft de inbrenger iets te maken met de wijze van belegging? Immers niet, de wijze van belegging wordt terecht overgelaten aan het bestuur (1), derhalve is het eene groote onbillijkheid den inbrenger te doen deelen in de verliezen, die de belegging veroorzaakte.

2°. Het kan voor den inlegger bij uitstek het oogenblik zijn, dat hij zijne spaarpenningen wil gebruiken: of nog sterker, het door hem steeds gevreesde oogenblik, waarvoor hij gespaard heeft.

Reeds in een geschrift van Mr. G. A. Fokker, (2) wordt gewaarschuwd tegen het gevaar van te weinig beschikbaar kapitaal:

„Eene der belangrijkste maar tevens 't moeielijkst na te komen verplichtingen dezer besturen is de zorg voor een volkomen veilige en tevens gemakkelijke losbare belegging der penningen, die hun door de minvermogenden worden toevertrouwd. Zullen onze spaarbanken zijn, wat zij alleen behooren te zijn: veilige en tevens voordeelige tijdelijke bewaarplaatsen, dan is het niet genoeg dat de ingebrachte penningen rentegevend worden belegd, maar die belegging behoort zoodanig plaats te hebben, dat er geen gevaar voor verlies aanwezig

(1) Altijd in zooverre de statuten dit toelaten.

(2) Belegging van spaarbankgelden. Economist 1862, bladz. 324 en vlg.

zij en dat de titels van geldbelegging steeds wederom kunnen worde te gelde gemaakt.

Aan dezen eisch voldoet noch eene belegging in staats-schuldbrieven, noch eene belegging in gewone hypothecaire schuldbekentenissen, zooals de ondervinding in 1830 en 1848 tot schade van duizenden minvermogenden geleerd heeft."

Is het geen opmerkelijk verschijnsel, dat steeds het grootste gedeelte van het spaarbankkapitaal thans nog belegd is in hypothecaire schuldbekentenissen, die, in tijden van crisis, nog steeds het gevaar opleveren van niet dan met groot nadeel realiseerbaar te zijn?

Hoe het komt, dat de spaarbanken een zoo groot bedrag op dergelijke wijze hadden belegd, tracht Wagner te verklaren door de weinige ontwikkeling, die het bankwezen in het algemeen had, tijdens het ontstaan der spaarbanken, zoodat men weinig keus had.

Wagner besluit aldus: — Das miszliche, langen Credit zu gewähren und nur kurzen zu empfangen ist bei ihnen in allen neueren Krisen in Deutschland, auch im Jahre 1866, deutlich genug hervorgetreten. (1)

Twee hulpmiddelen geeft de genoemde schrijver aan, om in het vervolg zoo mogelijk onheilen te voorkomen, als in 1866 plaats hadden.

---

(1) Adolph Wagner. System der Zettelbankpolitik, bladz. 407 en vlg.

a. De functie der spaarbanken zou overgedragen moeten worden op de zoogenaamde volksbanken, hetgeen door geringe uitbreiding van hare tegenwoordig bestaande bezigheden zeer gemakkelijk zou kunnen geschieden.

b. Langere termijnen van opzegging.

a. Het eerste hulpmiddel zal in ons land moeielijk kunnen worden aangewend; niet alleen is geen voldoend terrein beschikbaar voor de uitvoering daarvan, maar bovendien bestaat in ons land geen zoo uitgebreid stelsel van bankwezen, dat opheffing der spaarbanken mogelijk zoude kunnen zijn, ten einde hare functiën bij andere banken over te brengen.

Maar tevens is mijns inziens de vraag geoorloofd: Zullen bij eventueele overname van dit stelsel, de gewone bankiers niet minder nauwgezet hunne plichten waarnemen dan thans geschiedt door de bestuurders der spaarbanken? Walcker ([1]) stemt dan hierin ook met Wagner niet overeen, hij zegt o. a. „Dieser Rath ist nicht unbedenklich, wie verschiedene Bankrotte von Banken gezeigt haben."

b. Wat het tweede hulpmiddel betreft, dat een langer termijn van opzegging gewenscht is, ja zelfs een van twaalf maanden, wordt ook door Walcker aangeraden. Het kan niet ontkend worden, dat op die wijze minder gevaar bestaan zal om in verlegenheid te komen, doch tevens

---

([1]) Dr. Carl Walker. Algemeine Volkswirthschaftslehre. Deel 1. § 125 bladz. 262.

ligt de onbillijkheid voor de hand. Laat mij een voorbeeld stellen: Een werkman, die een bepaald bedrag gespaard heeft, komt tijdens eenen oorlog, waardoor hij in zijn werk op de eene of andere wijze getroffen wordt, zijn geld terugvragen; zijn huisgezin behoudt dezelfde behoefte, het gespaarde geld zal nu het redmiddel zijn, niet alleen voor hem, maar voor het geheele huisgezin.

Maar neen: „Gij hadt die som zes maanden geleden moeten opzeggen" is het antwoord van het spaarbankbestuur. „Nu kunnen wij het U niet geven, kom dus na zes maanden terug." Gedurende dien tijd heeft het huisgezin immers juist gelegenheid te verhongeren.

Het is nog wonder, dat men niet zegt: „Gij hadt zóó juist op de hoogte van den politieken toestand moeten zijn, dat gij vooruit wist, dat er oorlog zoude komen en gij uw geld noodig zoudt hebben."

Maar bovendien wordt de zucht tot sparen meer aangemoedigd, als ieder oogenblik het geld terug gekregen kan worden, terwijl het crediet geschokt wordt, wanneer de spaarbank, op grond van den langen opzeggingstermijn, de opvragenden naar huis moet zenden met leêge handen.

Zou men ten slotte door dit stelsel niet licht tot het systeem komen van eene hoogere rente uit te keeren bij langere termijnen van opzegging, hetwelk voor dengeen, die slechts voor korten tijd kan sparen, op een nadeel neer komt.

Ik meen dus ook in dit middel de hulp niet te moeten zoeken, maar wel in de wijze van belegging, die gevolgd moet worden door de spaarbanken, welke dusdanig moeten zijn ingericht, dat zij in tijden van crisis zoo mogelijk geheel in staat zijn, de opvragenden te voldoen.

Ik kom thans tot de vraag, hoe moet de belegging geschieden?

Tot de beantwoording daarvan, wil ik in het kort nagaan, waarin tot dusverre hoofdzakelijk is belegd geworden.

1°. Effecten: Dr. Walcker raadt aan niet meer dan hoogstens $^1/_{10}$ van het kapitaal in buitenlandsche fondsen te beleggen, en dan nog wel in dergelijke, die kans aanbieden van niet gelijktijdig sterke daling te ondervinden.

Nooit derhalve bij de tegenwoordige politieke omstandigheden in Russische en Oostenrijksche schuldbrieven tegelijk.

2°. Inschrijving grootboek nationale schuld: Verschillende spaarbanken missen deze rubriek onder hare opgaven, als gevolg waarschijnlijk van de lage rente, die door deze wijze van belegging zou verkregen worden.

3°. Belegging in pandbrieven: Mr. G. A. Fokker heeft meermalen er op gewezen, dat deze belegging bij uitstek de aangewezene is voor de spaarbanken, daar zij tegelijk twee groote voordeelen aanbiedt: inlosbaarheid en zekerheid.

Ook Walcker keurt deze wijze van belegging goed.

Toch wordt nog de som, belegd in pandbrieven, verre overtroffen door de hypothecaire schulden.

4°. Bebouwde en onbebouwde eigendommen: Deze rubriek komt weinig voor. Zou de reden hiervan wellicht zijn, vrees voor vastlegging van kapitaal?

Zoo ja, dan is het te betreuren, dat men onder de werking van die vrees nog niet een stap verder is gegaan en ook de hypotheken gewantrouwd heeft.

Eene oorzaak daarvan lag voorzeker ook in de noodzakelijkheid van verhuring, want de lasten, die daaraan onafscheidelijk verbonden zijn, b.v. wanbetaling der huurpenningen enz., kunnen den huurprijs feitelijk belangrijk inkorten, vooral waar gebouwde onroerende goederen worden verhuurd.

Daarenboven komt het mij voor, dat de hooge overdrachtskosten, bij verkoop van onroerend goed, deze wijze van belegging minder wenschelijk maken, doordat zij den koopprijs drukken.

5°. Beleeningen en Prolongatiën:
De korte termijnen van drie maanden en éene maand, die hierbij vereischt worden, maken mijns inziens deze juist geschikt voor de spaarbanken, terwijl de overwaarde van 20 % en 10 % vooral bij solide effecten, eenen voldoenden waarborg schijnt aan te bieden.

Van de *f* 815200,68 had de Haarlemsche spaarbank op 31 Dec. 1885 de som van *f* 667100,— op deze wijze be-

legd, terwijl in andere opgaven van spaarbankbesturen, als b.v. te Arnhem en Maastricht, deze rubriek geheel gemist wordt.

6°. Hypotheken: Walcker zegt hiervan: — Von Sachkundigen Seite habe ich gehört, dasz in Sachsen manche Sparkassen verloren gehen, weil die Sparkassen auf slechte Hypotheken Geld leihen.

Men had daar dus eene dubbele fout:

a. Te veel geld op hypotheken vastgesteld.

b. Slechte hypotheken geplaatst.

Het ligt toch voor de hand, dat in tijden van opgewekten handelsgeest, van rijzing der onroerende goederen, het dikwerf zal voorkomen, dat, ten gevolge van eene lichtvaardige waardeering, geld geleend wordt tegen verzekering van onderpanden, welke bij volgende daling onvoldoende blijken te zijn.

Dat dit gevaar inderdaad zeer groot is, blijkt uit de tegenwoordig dikwerf plaats hebbende verkoopen, krachtens de onherroepelijke volmacht, waarbij door den hypothecairen schuldeischer in de meeste gevallen aanzienlijk verlies wordt geleden.

De hypothecaire belegging staat aan allerlei gevaren bloot, o.a.:

1°. Sterken achteruitgang van het onderpand.

2°. Slechte waardeering.

3°. Moeielijke vlotbaarmaking van het kapitaal.

Veroordeel ik hiermede alle mogelijke wijze van hy-

pothecaire belegging? — Volstrekt niet; gaarne geef ik toe, dat een gedeelte van het spaarbankkapitaal gerust op hypotheek kan belegd worden, mits eene goede verhouding blijve bestaan tusschen het kapitaal, dat op deze wijze wordt vastgelegd, en het overige kapitaal der bank.

Ook kan men het reservefonds beleggen in hypothecaire schuldvorderingen.

Uit de volgende voorbeelden zal blijken welke groote sommen op hypotheek zijn uitgezet:

(1) Naam der gemeente.	Totaal bedrag kapitaal.	Belegd op hypotheek.	Percentage
Alkmaar	*f* 279197,15	*f* 231800,—	83,02 °/₀
Leyden	» 1339415,56	» 967590,—	72,39 »
Nieuw-Lekkerland	» 213269,78	» 119784,19½	56,11 »
Utrecht	» 2459126,65	» 1199600,—	48,78 »
Dordrecht . . .	» 797974,23½	» 388901,—	48,73 »
Goor	» 121371,44½	» 53910,—	44,41 »
Arnhem	» 1825913,07	» 770750,—	42,21 »
Zierikzee	» 325558,47½	» 105250,—	32,32 »
Maastricht . . .	» 521091,79	» 161600,—	31,03 »
's Gravenhage . .	» 1382094,95	» 225000,—	16,28 »
Haarlem	» 815200,68	» 92000,—	11,28 »

(1) Deze cijfers zijn overgenomen uit den Economist. Jaargang 1886.

In Pruisen was in 1866 (het jaar der crisis) van de 91870000 thalers, die het gezamenlijk bedrag vormden van het spaarbankkapitaal, circa 55 millioen belegd in hypothecaire inschulden. ([1]).

Ook Knies ([2]) geeft merkwaardige cijfers over Pruisen.

In 1869 bedroeg het kapitaal 482228550 Mk., waarvan op hypotheek was uitgezet 259038231 Mk.

In 1874 was het kapitaal gestegen tot 1002362922 Mk., waarvan op hypotheek 520575597 Mk.

In Beijeren, ([3]) was, volgens een „Statistik der Bayrischen Sparkassen, bearbeitet von Dr. Georg Mayr, in 1869 ongeveer 62,32 % belegd in hypothecaire inschulden.

Zeer terecht merkt hij dan ook op:

„Hieraus ergiebt sich, dasz die Sparkassen gegenwärtig zugleich als kleine Bodencredit-Anstalten fungiren."

Nog eene merkwaardige opgave is de volgende over Saksen-Weimar, Coburg en Rudolstadt: ([4])

	Hypotheken.	Obligatiën.	Andere Belegg.
Weimar 1865.	81,43 %	9,97 %	8,60 %
Eisenach 1867.	92,72 „	7,27 „	0,01 „
Neustädterkreis 1867.	85,64 „	8,45 „	5,91 „
Coburg 1865.	99,78 „	0,22 „	

([1]) Adolph Wagner, System der Zettelbankpolitik, blz. 407 en vlg.

([2]) Knies, der Credit. Deel II, bladz. 88.

([3]) Zie Jahrbucher National-Oekonomie und Statistiek (von Bruno Hildebrand und J. Conrad). Band I, Jaargang XII, Jena 1873.

([4]) Zie hierover (Die Sparkassen in Thuringen, Mittheilung des statistischen Bureaus vereinigter thüringischer Staaten), bladz. 385 en vlg. van Jahrbücher für National-Oekonomie und Statistik Band XI 1868.

	Hypotheken.	Obligatiën.	Andere Belegg.
Rudolstadt 1867.	79,21 °/₀	8,73 °/₀	12,06 °/₀
Sondershausen 1866.	81,98 „	12,71 „	5,31 „

Uit een overzicht van de ontwikkeling der groothertogelijke Saksische „Landescreditkasse” blijkt: dat van een bedrag van 1349890 thaler, op hypotheek, in 1872 was uitgezet 871470 thaler. (1)

Als bijzonderheid wil ik er nog op wijzen, dat de statuten der spaarbank te Soerabaya eene bepaling inhouden, gericht tegen belegging op hypotheek: art. 35 luidt: (2)

„Het kapitaal der spaarbank zal bij voorkeur worden uitgezet op solide beleeningen of in gedisconteerde wissels of acceptatiën en desnoods op hypotheek.”

Ook de spaarbank te Padang heeft een dergelijk voorschrift in haar reglement opgenomen.

Er blijkt mijns inziens uit de verschillende spaarbank-verslagen, dat eene minder aanbevelenswaardige wijze van belegging gevolgd is; men schijnt uit het oog verloren te hebben, dat eene belegging, al is zij zeker, daarom nog niet voldoende is; zij moet bovendien nog gemakkelijk opzegbaar zijn.

Voldoet de belegging aan dit vereischte niet, dan is zij, hoe gewenscht voor anderen, in dit geval ondoelmatig.

Oppervlakkig zou men de vraag kunnen stellen, waarom,

---

(1) Zie hierover Jahrbücher für National-Oekonomie und Statistik Bank XI 1868. Miscellen IX.

(2) Economist, Maart 1886, bladz 324.

wanneer geld onder hypothecair verband wordt uitgeleend, bij dit contract door de spaarbanken niet de bepaling van jaarlijksche verplichte aflossing wordt bedongen; ofschoon de voornaamste hypotheekbanken gaarne een dergelijk beding in hunne contracten opnemen, schijnen de schuldenaren in het algemeen — eerder in hun na- dan in hun voordeel — niet geneigd te zijn op die voorwaarde geld op te nemen. Feitelijk gaat iemand, die geld noodig heeft, slechts dàn eene hypothecaire schuld aan, wanneer zijne zaken reeds zooverre achteruit zijn gegaan, dat hij voor een belangrijk bedrag loopende schulden heeft.

Wanneer zijne schuldeischers ongeduldig worden, tracht hij hulp te verkrijgen, die hem verstrekt wordt door het in onderpand geven zijner goederen, doch de ondervinding heeft hem dan reeds geleerd, dat hij waarschijnlijk niet in staat zal zijn jaarlijks een zeker bedrag af te lossen, want ware hij in staat geweest zijne schulden te verminderen, dan zoude eene hypotheek niet noodig geweest zijn.

Zooals bekend is, schieten de hypotheekbanken meestal geld voor, onder voorwaarde, dat, wanneer aan de overeengekomen verplichtingen wordt voldaan, de schuldeischer, bv. in den tijd van tien jaren, de som niet zal terug eischen.

Zijn particulieren de schuldeischers, dan bedraagt de termijn gewoonlijk de helft; nu zullen bij de in de staten aangewezen hypothecaire schuldvorderingen de meesten

wèl opzegbaar zijn, doch de opzegbaarheid gaat daarom niet gepaard met de waarschijnlijkheid, dat bij verkoop geen verlies door de spaarbanken zoude worden geleden.

Men zou kunnen zeggen, dat juridisch de schulden spoedig in geld zouden zijn om te zetten, doch feitelijk is dit niet het geval.

Men stelle voorop, dat het doel van eene spaarbank is bij onverhoopte gevallen, bij oorlog of rampen, wanneer de inleggers hunne gelden noodig hebben, hen niet in verlegenheid te laten, want er wordt gespaard, om in onvoorziene omstandigheden het geld te kunnen gebruiken en juist dàn zullen de schuldenaren der bank niet bij machte zijn, hunne schulden te betalen, terwijl door verkoop van het onderpand de bank evenmin geholpen zal zijn, want in dergelijke tijden zullen de koopers niet velen in getal zijn of althans niet voldoende bieden.

Ik meen thans door bovenstaande voorbeelden genoegzaam het bewijs te hebben geleverd, dat inderdaad sommige spaarbanken in ons land niet trouw zijn gebleven aan het beginsel, door mij te voren gesteld.

Wil men hierop de tegenwerping maken, dat de spaarbanken zich niet zoo sterk aan een beginsel van bankpolitiek te houden hebben als andere bankinstellingen, omdat zij van eene andere moeder geboortig zijn, dan zou mijn antwoord zijn:

Een goed beginsel van bankpolitiek strekt voor de

banken om winst te behalen en tot zelfbehoud, voor de spaarbanken uitsluitend tot zelfbehoud.

---

§ 3.

De toepassing van het vooropgestelde beginsel, dat de banken een evenwicht moeten trachten te bewaren tusschen de voor korten tijd en uit den aard der zaak spoedig vervallende schulden en de belegging van haar bedrijfskapitaal zal, hoewel niet zoo sterk als bij de spaarbanken. ook bij de circulatie-banken van toepassing zijn.

Wanneer men de verschillende operatiën nagaat, die het gewone bedrijf van den bankier uitmaken, dan vindt men: het disconteeren, koopen en verkoopen van wissels. het sluiten van beleeningen en prolongatiën, het verleenen van crediet met of zonder borgtocht, het ontvangen van deposito's en het uitgeven van bankbiljetten.

Wat nu dit laatste betreft, wordt in het algemeen eene bank, die biljetten uitgeeft, circulatie-bank genoemd.

Eigenlijk is deze benaming minder juist; men kan echter iedere bank, die circulatie-middelen voor het verkeer aanbiedt, dien naam geven. Vandaar onderscheidt men de circulatie-banken in engeren en in ruimeren zin:

In ruimeren zin verstaat men daaronder eene bank, die zich met de bovengenoemde operatiën

bezighoudt, en in engeren zin, eene, welke bankbiljetten uitgeeft. Gilbart ([1]) vat het in engeren zin op.

Ik noemde zoo even „het ontvangen van deposito's", omdat er inderdaad een nauw verband bestaat tusschen dezen werkkring en het uitgeven van bankbiljetten.

De deposito-bank ontvangt geld in verbruikleen, waarvan zij een gedeelte in kas moet houden, doch het grootste gedeelte aanwenden kan om crediet te geven; terwijl de circulatie-bank geld verkrijgt door de uitgifte van biljetten; zij hebben dus dit gemeen, dat zij crediet nemen op korten termijn, en beiden moeten zorgen voor eene voldoende hoeveelheid geld in kas, gepaard met spoedig te realiseeren kapitaal.

Het aannemen van deposito's levert een grooter gevaar op voor eene bank dan het uitgeven van bankbiljetten; immers een depot wordt slechts zóólang bij den bankier gelaten, totdat de deposant eene betere of voordeeliger wijze van plaatsing voor zijn kapitaal gevonden heeft, tenzij de bankier tracht het kapitaal, dat hij eenmaal onder zich heeft, te behouden, door den inbrenger hoogere rente aan te bieden, waardoor echter dit nadeel zal worden teweeg gebracht, dat voor den bankier weinig voordeel van de depots zal overschieten of dat de kapitalist, wantrouwend geworden, hem het geld zal terugvragen.

([1]) Gilbart: The History, Principles, and Practice of Banking Vol I. Section X. Bladz. 143.
„a bank that issues notes is called a bank of circulation.'

De bankbiljetten leveren nu in dit opzicht niet zooveel gevaar op; de houder zal geene reden hebben de biljetten in te wisselen, omdat zij hem dezelfde diensten bewijzen als het contante geld. Waar dus de deposito-bank blootstaat aan meerdere oorzaken van terugvrage der ingebrachte gelden, heeft de circulatie-bank slechts dit gevaar met haar gemeen, dat bij eventueele paniek of wantrouwen in de bank, haar terstond realiseerbaar fonds ontoereikend zal zijn, om aan de plotselinge terugvrage te voldoen; maar dan heeft de deposito-bank nog ten haren nadeele, dat zij grootere sommen tegelijk zal moeten teruggeven, omdat het aantal schuldeischers beperkter is.

Bij de behandeling in de Tweede Kamer in 1863, om het recht van biljetten-uitgifte aan de Nederlandsche Bank toe te kennen, kwam ook de vraag ter sprake, hoe het deposito-bedrijf te regelen; volgens het verslag van de beraadslagingen, dat in het proefschrift van den heer Verloren voorkomt (1). wilden echter zelfs de grootste voorstanders van strenge toepassing van het recht van beperking der biljetten-uitgifte en van wettelijke regeling bij circulatie-banken, het deposito-bedrijf geheel vrij laten en achtten zij het niet wenschelijk, dat de wetgever in dit opzicht tusschenbeiden trad.

---

(1) De verhouding van den staat tot het bankwezen. Academisch proefschrift, Utrecht 1864. Hoofdstuk III § 3.

De slotsom is deze: dat, hoewel de verhouding, die door banken in acht moet worden genomen, tusschen beschikbaar kapitaal eenerzijds en depots of bankbiljetten anderzijds, niet in cijfers kan worden uitgedrukt, op grond van bovenstaande redenen eene strengere toepassing wordt vereischt bij deposito-banken dan bij circulatie-banken, omdat bij de laatsten het gevaar van dadelijke opeisching niet zoo groot is als bij de eersten. (1)

Wat derhalve op de circulatie-banken kan toegepast worden, geldt evenzeer van de deposito-banken, ten gevolge waarvan ik mij voorstel in korte trekken na te gaan, op welke wijze de circulatie-bank haar kapitaal moet beleggen.

Ter beantwoording dezer vraag veroorloof ik mij de meeningen van eenigen der voornaamste schrijvers over bankzaken aan te halen en eene opgave te doen van de stelsels, die in Europa tegenwoordig gevolgd worden:

Roscher (2) bespreekt in zijn werk dit onderwerp in § 64 en § 65. Na in § 64 de belegging behandeld te

---

(1) Gilbart Vol. I (Section VIII) bladz. 129. The History, Principles and Practice of Banking zegt: „Here too, is a proof of the ignorance of banking in the part of those writers, who consider, that the banks, which issues notes, are the sole cause of high prices, overtrading and speculation; whereas is it obvious, that, if those effects are to be attributed to banking at all, they may as fairly be ascribed to banks of deposit as to banks of circulation.

(2) National-Oekonomik des Handels und Gewerbfleiszes, Stuttgart 1881.

hebben, komt hij tot deze conclusie: „Eene bank, ingericht naar de grondbeginselen van § 64, is eene der minst gevaarlijke ondernemingen.” (1)

Welke zijn nu de grondbeginselen, die tot zulk eene schoone uitkomst leiden?

Na te hebben vooropgesteld, dat eene circulatie-bank, onder het Damocles-zwaard van zulk eene spoedig opeischbare schuld, slechts die operatiën kan waarnemen, welke het belegde kapitaal niet alleen „zeker” maar ook zeer spoedig „te realiseeren” maken, raadt Roscher in geen geval aan, aankoop van onroerend goed, speculatie in effecten of handelswaren, voorts geen hypotheken op gebouwde en ongebouwde eigendommen.

Terwijl dus Roscher hypothecaire belegging afkeurt, vindt Courcelle-Seneuil (2), dat eene circulatie-bank wel geld op hypotheek kan uitzetten; namelijk het gedeelte van haar kapitaal, dat zij als een voortdurend depot kan beschouwen.

Eene circulatie-bank, die lang bestaan heeft, kan haar minimum van circulatie beschouwen als een voortdurend depot, dit is dus voor belegging op langen termijn geschikt, en — zegt hij —: „Het zou dwaas zijn zich

---

(1) Zie bovengenoemd werk: Deel II § 65, waar Roscher zegt: „Eine nach den Grundsätzen von § 64 verwaltete Zettelbank ist eine der gefahrlosesten Unternehmungen.”

(2) Traité des Opérations de Banque. Paris 1853. Livre III. Chap. IV. § 5. Bladz. 185.

door vooroordeelen of bijgeloovige vrees hiervan te laten terughouden."

Het schijnt mij toe, dat Courcelle-Seneuil zeer optimistisch gestemd is ten opzichte der circulatie-banken, en al kan men met hem medegaan, waar hij de circulatie-bank „la dernière et la plus haute combinaison, qui ait été trouvée pour l'administration du crédit," noemt, waar hij aan de circulatie-banken alle bank-operatiën zonder uitzondering wil toekennen, mag men m.i. zich wel de vraag stellen, of het opvolgen daarvan wenschelijk zoude zijn.

Er volgt echter uit het betoog van dezen schrijver, dat eene belegging van het geheele of van het grootste gedeelte van het kapitaal op hypotheek in het algemeen niet wenschelijk is.

Het komt mij voor, dat het minimum cijfer moeielijk juist kan worden vastgesteld, omdat, al daalde de circulatie tot heden nooit beneden het laagste cijfer van een bepaald tijdvak, er geen grond is om de onmogelijkheid aan te nemen, dat dit geval zich van daag of morgen niet zou kunnen voordoen.

Zeer sterk laat Wagner (¹) zich uit tegen de hypothecaire belegging bij circulatie-banken.

Zoowel de theorie als de praktijk, zegt hij o.a., sluiten

(¹) System der Zettelbankpolitik von Dr. Adolph Wagner 2e Ausgabe, Freiburg 1873.

deze bankfunctie bij de circulatie-banken uit. ([1]). En al mag oogenschijnlijk, gaat hij voort, formeel de hypothecaire belegging spoedig te realiseeren zijn, materiëel is zij dit zeker niet.

Minder verkeerd echter acht deze schrijver het, wanneer van de hypothecaire beleggingen eene afzonderlijke afdeeling wordt gemaakt; en terecht, want eene zoodanige inrichting wordt inderdaad eene hypotheekbank naast eene circulatie-bank.

Gilbart ([2]) de verschillende oorzaken van de staking van betalingen besprekende, zegt: „Some banks have sustained losses, by making advances on dead-security. Instead of the word „some" we think we might use the word „all"."

Hij wijst er voorts op, dat er nog een bijzonder gevaar bestaat, namelijk, dat, hoe zeker het onderpand ook zijn moge op het oogenblik, dat men het voorschot geeft, het in sommige gevallen in 't geheel niet te verkoopen zal zijn.

Om in die geldverlegenheid te voorzien, trokken zij wissels op hunne Londensche agenten. Die wissels werden dan telkens hernieuwd en voortdurend gediscon-

---

([1]) Hij zegt: »Theorie und Praxis schlieszen das eigentliche Hypothekengeschäft ziemlich allgemein aus dem Wirkungskreise der Zettelbanken aus.

([2]) Gilbart: Vol: I. Section XX bladz. 429.
The History, Principles and Practice of Banking.

teerd, totdat eene crisis ontstond, waardoor de wissels niet meer gedisconteerd konden worden, tengevolge waarvan staking van stemmen niet kon uitblijven. ([1])

De jongste crisis in Indië is het gevolg geweest van een soortgelijk bankbeheer. ([2])

Dr. Felix Hecht ([3]), een historisch overzicht gevende van de ontwikkeling van het bankwezen in de Zuid-Duitsche-Staten, vermeldt o.a. van Wurtemberg het volgende: „In de jaren 1847 en 1849 werd de behoefte naar eene algemeene crediet-instelling aldaar ernstig gevoeld en ook in de Wurtembergsche Kamer ter spake gebracht, doch eerst in 1854 kwam men zoover, dat er ontwerpen aan de Kamer werden aangeboden."

De heer Von Seybold, (General Consul) had destijds

([1]) Gilbart zegt: Vol I (section XX bladz. 425).

»In the first place, there was a lock-up of capital, which restrained the operations of the bank.

»To relieve themselves from this restriction, they took bills for their loans and rediscounted them in the Londen money-market. The facilities, thus obtained, induced them to extend this system of advance.

Bills were perpetually renewed, and perpetually rediscounted. At last a pressure came, and the renewed bills could not be rediscounted.

The bank could not take up the old bills, that were returned, and consequently stopped payment. Sometimes too, the bank tried to relieve itself from this pressure by increasing its drafts on its Londen agent.

([2]) Zie § 4, bladz. 46 van dit proefschrift.

([3]) Dr. Felix Hecht. Bankwesen und Bankpolitik in den Süddeutschen Staaten. Jena 1880. § 8, bladz. 48.

een uitgewerkt ontwerp gereed gemaakt voor eene eventueel op te richten Wurtembergsche circulatie-bank.

De koninklijke hofbank-directie gaf kort daarop, den 13den April 1855, een rapport uit, waarin de meening werd blootgelegd, welke de directie ten opzichte van de operatiën koesterde voor eene zoodanige circulatie-bank.

Wat betreft de belegging, behelsde dit rapport het volgende:

„Eene circulatie-bank moet hare operatiën beperken:

a. tot het disconteeren van *Platzwechseln*;

b. tot voorschotten op korten termijn, tegen onderpand van dagelijks verhandelbare effecten of van edele metalen."

Het geven van blanco crediet of voorschotten op hypotheek en het disconteeren van vreemde wissels sloot het rapport uit, daar deze operatiën geene voldoende zekerheid geven van spoedige realiseering en daardoor de inwisseling der biljetten zouden bemoeielijken.

Dr. Hecht maakt de volgende opmerking omtrent dit rapport: „Eene bank, op deze grondslagen gevestigd, is zeer ongeschikt voor Wurtemberg, omdat de crediet behoevende personen aldaar grootendeels bestaan uit industriëelen, die meerendeels blanco crediet noodig hebben en niet in staat zijn aan de gestelde vereischten te voldoen".

Behalve het ontwerp van Von Seybold, had het bankiershuis van Benedict en Dörtenbach Comp. een veel vrij-

geviger plan opgemaakt, terwijl in de volgende jaren nog meerdere ontwerpen werden ingediend.

Doch het is hier de plaats niet om verder de lijdensgeschiedenis na te gaan van de Wurtembergsche circulatie-bank, die eerst in 1871 tot stand kwam.

Hetgeen Hecht voor Zuid-Duitschland gedaan heeft, verrichtte Dr. H. von Poschinger voor de Pruisische landen; daarom zij het mij vergund een paar plaatsen nader te bespreken, die betrekking hebben op de circulatie-banken.

Genoemde schrijver meldt, dat in 1862 in Pruisen (1) eene sterke beweging uitging van een groot aantal grondbezitters, ten einde te verkrijgen, dat de bankwet van 5 October 1846 in dier voege zou veranderd worden, dat zij aan de landbouwers een crediet opende, geschikt voor hun bedrijf. De verzoekers wendden zich ook tot het Huis der Afgevaardigden, dat de petitie door eene commissie liet onderzoeken.

Het antwoord dier Commissie luidde ongeveer: „Dat het van openbaar belang en tevens dringend noodig was, het landbouwcrediet te ondersteunen en dat dientengevolge de Regeering geene reden kon of mocht hebben instellingen, die zich ten doel stelden daarin de landbouwers tegemoet te komen, te dwarsboomen.

(1) Zie hierover: Dr. H. von Poschinger; § 151. Deel III. Die Zettelbankfrage vor dem Abgeordneten-Hause im Jahre 1858. Bladz. 91 en vlg.

Daarentegen hield zij het niet voor doelmatig de bevoegdheid te geven aan eene instelling met zulk eene reusachtige biljettenuitgifte, om haar kapitaal te beleggen, op de wijze als de verzoekers hadden aangeduid.

In het verslag wordt de reden dezer beslissing aldus omschreven:

„Unerlässliche Bedingung der Solidität einer Noten ausgebender Bank ist ferner, dasz sie ihre Fonds nur in leicht realisirbaren, kurzfristigen Crediten anlege".

Reeds in 1858 was dezelfde vraag ter sprake gekomen in het Pruisische Huis: ([1])

Eene commissie, ingesteld om te onderzoeken welke de beste operatiën waren voor eene circulatie-bank, kwam tot de volgende slotsom:

„Behalve het disconteeren van wissels, zou men aan de bank ook kunnen toestaan het koopen en verkoopen van wissels."

Voorts schenen de bezwaren tegen hypotheken, die de Regeering had geopperd, aan de commissie niet beslissend toe; bovendien verlangde zij ook nog voor de banken het recht van handel in effecten.

De commissie was o. a. van gevoelen: dat, ofschoon de realiseering der vorderingen op hypotheek aan grootere

([1]) Dr. H. von Poschinger, Bankwesen und Bankpolitik in Preussen. Band III. II Kapittel. § 142. Bladz. 27– vlg.

formaliteiten onderworpen is dan het verkoopen van effecten, het haar bedenkelijk toescheen dezen tak van bedrijf geheel uit te sluiten, terwijl het gevaar, harer inziens, in het geheel niet zou bestaan, indien het in enkele gevallen, eventueel te regelen bij de statuten, geoorloofd was.

Ditmaal, zooals trouwens uit het vorige blijkt, kwam er niets van de aanhangige voorstellen terecht. Von Poschinger klaagt dan ook in de volgende woorden zijnen nood:

„So war denn auch dieses Mal die ganze Bewegung im Sande verlaufen."

Mr. N. G. Pierson ([1]), de werkkring van de Nederlandsche bank besprekende, zegt, na er op gewezen te hebben, dat het geldschieten op hypotheek, onder verband van schepen of in blanco, en het aankoopen van effecten of goederen, verboden is:

„Een zeer begrensde werkkring, naar men ziet. De wetgever heeft zich hierbij laten besturen door de overweging, dat eene circulatie-bank hare middelen niet moet beleggen voor te langen tijd."

Zonder de bank aan meer gevaar bloot te stellen, zou bovengenoemde autoriteit willen toestaan: „Het beleggen van het eigen kapitaal in effecten en het koopen van buitenlandsche wissels."

([1]) Zie bladz. 482. Leerboek der Staathuishoudkunde. Deel I.

Eveneens wees de heer P. Verloren er reeds op: [1], dat er verschil van gevoelen bestaat ten opzichte van de plaatsing van een gedeelte van het kapitaal der circulatie-banken op hypotheek, en hij komt tot de slotsom, dat deze belegging ten strengste moet geweerd worden, omdat er, zelfs onder de meest gunstige omstandigheden, een geruime tijd zal moeten verloopen, eer de bank haar kapitaal terug krijgt, en dit heeft voor eene circulatie-bank altijd eene zeer bedenkelijke zijde.

Dat er echter sommige banken geweest zijn, die een gedeelte van haar kapitaal op hypotheek moesten beleggen, ten einde het recht van emissie te mogen uitoefenen, is zeker een vreemd verschijnsel in de geschiedenis van het bankwezen.

En toch was dit met eenige kleinere duitsche circulatie-banken het geval; als b.v. te Gera en te Weimar. [2]
O. a. verhaalt Wagner, dat de Thüringer Zettelbank verplicht was ³/₄ millioen thaler op hypotheek te geven, ten einde vergunning te erlangen tot de uitoefening van het recht van emissie.

Blijkbaar is de tegenwoordige opvatting juist eene tegenovergestelde en kan men in het algemeen aannemen,

---

(1) Mr. P. Verloren. De verhouding van den Staat tot het Bankwezen. Proefschrift, bladz. 271.

(2) Adolph Wagner, System der Zettelbankpolitik, bladz. 410.

dat het geldschieten op hypotheek geen passende werkkring is voor de circulatie-bank.

Ten aanzien der vraag, hoe de verschillende wetgevers hebben beslist over de belegging van het kapitaal der Europeesche banken, zou men de staten in drie categorieën kunnen splitsen:

a. Landen, die de hypothecaire belegging geheel uitsluiten.
b. Die, welke het stelsel nog behouden.
c. Die, welke een gemengd stelsel hebben.

België, Spanje, Frankrijk, Duitschland en Nederland sluiten deze belegging voor de circulatie-banken uit: terwijl Oostenrijk, Noorwegen, Engeland en Rusland haar nog toelaten.

Zweden huldigt het gemengde stelsel.

1°. België. (1)

De Nationale Bank, opgericht bij de wet van 5 Mei 1850, is de eenige circulatie-bank. (2)

Zij kan van de Regeering toestemming verkrijgen om haar geld te beleggen in effecten, zonder dat deze som het gemeenschappelijk kapitaal overtreffen mag. Intusschen zal geen enkele aankoop gedaan mogen wor-

(1) De hier volgende opgaven heb ik grootendeels overgenomen uit de „Statistique internationale des Banques d'Emission." Rome, Imprimerie Héritiers Botta 1881.

(2) De wet van 5 Mei 1850 is herzien bij de wet van den 30sten October 1872.

den dan na goedkeuring van den minister van financiën, die eerst den Raad van Toezicht ([1]), moet gehoord hebben.

Wordt van deze machtiging echter binnen eene maand geen gebruik gemaakt, dan verliest zij hare waarde. De wet verbiedt de bank het koopen van aandeelen in maatschappijen en vennootschappen en het nemen van hypothecaire schuldvorderingen.

2°. Spanje:

De eenige bank met recht van biljetten-uitgifte is de „Banco de Espana". opgericht den 9den Maart 1875, met een monopolie voor dertig jaren.

Tegen onderpand van edele metalen, effecten of schatkistbiljetten kan zij geld voorschieten, echter niet op onroerend goed of op hare eigen aandeelen.

3°. Frankrijk:

De eerste circulatie-bank dagteekent van 1716, maar men kan zeggen, dat eerst sedert 1800 ([2]) eene inrichting bestaan heeft, die voortdurend levensvatbaar bleek te zijn.

Deze „Banque de France" kreeg in 1803 het uitsluitend recht van emissie, doch de Regeering behield zich voor, om buiten Parijs de oprichting van meerdere circulatie-banken toe te laten.

Sedert heeft de Regeering nog aan negen departementale banken het recht van biljetten-uitgifte gegeven, doch

---

([1]) Deze raad wordt genoemd, Conseil des Censeurs.

([2]) 28 Pluviose, an VIII.

in 1848 zijn deze allen bij de „Banque de France" ingelijfd.

Het kapitaal der bank mag bestaan uit fransche schuldbrieven en uit obligatiën ten laste van Marseille.

Buitenlandsche fondsen, aandeelen in maatschappijen of ondernemingen, hypotheken of onroerende goederen mag zij niet bezitten.

4°. Duitschland:

De eerste bankwet is de wet van den 14den Maart 1875; vóór dien tijd had van alle staten Pruisen alleen eene wettelijke regeling [1]. Vóór 1875 waren in het geheele Rijk 33 circulatie-banken.

Deze wet nu verdeelde de duitsche circulatie-banken in twee klassen:

a. de Rijksbank (die de Pruisische bank verving).

b. de bijzondere banken (vijftien van de drie en dertig bestaande circulatie-banken gaven toen haar recht tot biljetten-uitgifte prijs).

De Rijksbank mag geld leenen tegen onderpand van goud en zilver, obligatiën van het keizerrijk, pandbrieven, wisselbrieven, geteekend door bekende en solide personen, koopwaren en obligatiën van gemeenten.

De bijzondere banken mogen thans dezelfde operatiën verrichten als de Rijksbank. Eertijds bestond er ver-

---

(1) De Pruisische bank, gesticht 17 Juni 1765, was tot 1846 uitsluitend eene Staatsbank, doch van toen af had zij ook aandeelhouders.

schil van opvatting, zoodat b.v. de Beijersche, Bremer, Wurtemberger en Homburger-bank geen geld tegen onderpand van koopwaren gaven. Den handel in effecten lieten de meeste circulatie-banken toe, mits eene zekere verhouding bleef bestaan tusschen de som, daaraan besteed, en het bedrijfskapitaal. De Beijersche en Hannoversche bank hielden zich met dezen handel niet bezig, ofschoon de statuten het toelieten.

De banken van Gera en Brunswijk behoefden voor iederen aankoop van effecten afzonderlijk de toestemming der Regeering.

Thans verbiedt art. 44 van de wet van 1875 belegging van het kapitaal der circulatie-banken op hypotheek; tot dien tijd pasten de banken in Beijeren, Anhalt, Dessau, Rostock, Weimar, Gera en Sondershausen deze belegging toe.

5°. Oostenrijk:

De Nationale-bank van Oostenrijk is opgericht in Juli 1816 en later overgegaan in de Oesterreich-Ungarische Bank, die van 1 Juli 1878 tot 31 December 1887 het privilege heeft van biljetten-uitgifte.

Het kapitaal dezer bank wordt belegd in:

a. pandbrieven.

b. hypotheken.

Zij mag voorschotten geven tegen onderpand van goud en zilver, binnenlandsche fondsen, provinciale- en gemeente-leeningen, pandbrieven van nationale hypotheek-

banken en van volgestorte aandeelen van industriëele ondernemingen; deze laatsten alleen mits ze ter beurze genoteerd waren.

De termijn van deze voorschotten is hoogstens 90 dagen.

In 1855 kon de bank hare operatiën op dit gebied meer uitbreiden; zij kreeg verlof om door eene „Abtheilung für den Hypothecar Credit" te stichten.

De voorwaarden, waarop deze afdeeling kan werken, zijn zeer voordeelig:

a. Geene beperking van den interest.

b. Vermeerdering van de bewijskracht der registers.

c. Eenvoudige procedure bij wanbetaling harer hypothecaire schuldenaren waardoor de realisatie van de schuldvorderingen zeer gemakkelijk is.

Voorts bestaat er, evenals bij de Belgische Bank, een raad van toezicht, benoemd door de directie voor den tijd van drie jaren, „Vertrauensmänner" genaamd, die de waarde der onroerende goederen schatten, terwijl slechts dàn hypotheken worden uitgezet, wanneer de waarde van het onderpand de helft meer is dan de gevraagde som. [1]

---

(1) Nog eene merkwaardige bepaling is de volgende:
„Si d'autres créanciers ont assuré leur créance sur un fonds, ils doivent, eux et leurs garants, déclarer formellement qu'ils laissent à la Banque le droit de préférence, et lui permettre de garantir sa créance et ses droits, conformément aux statuts sur la première moitié de l'immeuble hypothéqué."
Statistique internationale, 1881, pag. 48.

6°. Noorwegen.

De Noorweegsche-bank, opgericht den 14den Juni 1816, bezit noch binnenlandsche of buitenlandsche effecten, noch aandeelen in industrieele ondernemingen, maar belegt haar kapitaal in hypotheken, welke voor hoogstens zes maanden mogen worden uitgezet, voorts geeft zij geld op onderpand van edele metalen, tot een bedrag van ¾ en tegen onderpand van koopwaren tot een bedrag van ⅔ der waarde. Zij is de eenige circulatiebank in dit land.

7°. Engeland. [1]

De bank van Engeland heeft twee verschillende functiën, bankier van den staat en van het publiek.

Als Staatsbank is zij belast met de operatiën voor rekening der schatkist.

De operatiën, die de Bank voor rekening van het publiek doet, zijn:

1°. Het geven van voorschotten.

2°. Het houden van rekening-courant.

3°. Het nemen van edele metalen in depot.

Voorts is zij gemeenschappelijk bankier van de andere bankinstellingen.

De bank is gesplitst in twee afdeelingen een „Issue" en een „Banking-department."

---

[1] Dictionnaire des Finances, publié sous la direction de M. Léon Say. Zie pag. 337 en vlg. Paris, Berger-Levrault et Comp., Editeurs.

De Bank van Engeland is opgericht in 1694 en kreeg in 1833 een beperkt monopolie.

„'t Issue-department is eene zuivere circulatie-bank," zegt Mr. N. G. Pierson, die hare ongedekte papier-uitgifte slechts tot een bepaald bedrag mag opvoeren.

Het „Issue-department" is in de keuze zijner beleggingen geheel vrij, mits handelende in overleg met het „Banking-department". ([1])

8°. Rusland:

De Russische bank is eene staatsbank, opgericht door eene *Ukaze* van 31 Mei 1860.

Haar is toegestaan haar kapitaal te beleggen in binnenlandsche effecten, aandeelen in maatschappijen en hypotheken; voorts mag zij geld schieten op onderpand van edele metalen.

9°. Zweden.

Hier bestaat nog een tweeledige toestand, de „Riksbank" en de particuliere emissie-banken. De „Riksbank" mocht vroeger geld op hypotheek uitzetten, maar heeft onlangs met deze wijze van belegging gebroken, zoodat de hypotheken, die zij nog heeft uitstaan, van ouderen datum zijn; zij mag haar kapitaal beleggen in binnen- en buitenlandsche effecten.

([1]) Zie, Gilbart, the History, Principles and Practise of Banking, Section III, page 62, vol I.

»1824. The bank extended its advances upon stock, and commenced lending money on mortgage."

Het getal der particuliere banken bedraagt 28, geregeld bij de wet van den 12^{den} Juni 1874. Zij zetten geld uit op hypotheek voor hoogstens zes maanden, echter zonder aflossings-termijnen.

De weinige opmerkingen, die hier voorafgaan omtrent de belegging der kapitalen van de circulatie-banken, hebben ten doel, om in het algemeen het feit te doen uitkomen, dat èn de meest bevoegde schrijvers over bankpolitiek èn de wetgevers van verschillende landen, die regelen omtrent het bankwezen hebben vastgesteld, tot het besluit komen: dat het zeer wenschelijk is, door eene zekere en spoedige omzetting in gemunt geld of daarmede gelijkstaande waarden, het kapitaal beschikbaar te houden. Men kan derhalve uit het voorafgaande zien, welke wijze van belegging als de beste beschouwd wordt.

Wanneer ik mij thans eenige opmerkingen veroorloof omtrent den toestand van het credietwezen in Indie, dan doe ik dit (zonder af te dalen in bijzonderheden, of met cijfers aan te toonen, dat aldaar een onjuist beginsel van bankbeheer gevolgd is), om het indirect bewijs mijner stelling te geven, door op verslagen te wijzen van de voornaamste Indische crediet-instellingen, die zelf de fout in hoofdzaak erkennen.

§ 4.

Wanneer eene bank niet zooveel mogelijk zorgt, dat, tegenover hare verplichtingen op korten termijn, de noodige beschikbare middelen staan, om aan die verplichtingen te voldoen, of wanneer hare vorderingen niet binnen denzelfden tijd opeischbaar zijn als de pretensiën van hare schuldeischers, m. a. w., wanneer eene bank in strijd handelt met het vooraf aangewezen beginsel, dan kunnen de noodlottige gevolgen niet uitblijven.

Het komt mij voor, dat de laatste handelscrisis in Nederlandsch Indië grooteren omvang verkreeg, meer financiëele rampen teweeg bracht, dan het geval zou geweest zijn, indien algemeen in dit opzicht eene betere bankpolitiek gevolgd ware.

Een onmiddelijk bewijs voor dit gevoelen kan ik niet geven, ik zal hierna gedeelten van verslagen aanhalen, waaruit met groote waarschijnlijkheid de juistheid dezer meening kan worden afgeleid. (1)

Tot welke uitkomst het veronachtzamen van het beginsel leiden kan, blijkt o.a. uit deze cijfers, betrekking

(1) Uit de balansen, voorkomende in de jaarverslagen van de verschillende crediet-instellingen, is niet in cijfers op te maken, hoe groot het verschil is tusschen hare opeischbare schulden en hare beschikbare middelen.

hebbende op de Oost-Indische Maatschappij van Administratie en Lijfrente. ([1])

„Tegenover een opeischbaar passief van ruim *f* 4000000,— staat een opeischbaar actief van slechts *f* 440000,— en het bedrag der nog op de aandeelen verschuldigde stortingen, groot *f* 1603000,—.

Daarenboven is de maatschappij nog bezwaard met eene obligatie-rekening van *f* 2300000,— en met een gekapitaliseerd bedrag van lijfrenten, groot *f* 200000,—.

Het niet terstond opeischbaar deel van het actief is vastgelegd:

a. eigen landelijke ondernemingen	*f* 2900000,—
b. Voorschotten op ondernemingen van derden	„ 3000000,—
c. Kantoor, pakhuis, meubelen en diversen	„ 100000,—
Totaal	*f* 6000000,—

De schulden, die eene bank op korten termijn heeft, spruiten meestal voort uit gelden, die aan de bank in depot gegeven zijn, en uit wisselschulden.

Oorspronkelijk diende de wissel uitsluitend tot betaalmiddel; thans geldt dit in vele gevallen niet voor den wissel, die op langen termijn getrokken is.

De lange wissels, betaalbaar drie of zes maanden na de dagteekening, die zij dragen, of na den dag, waarop

([1]) Zie bijblad van het Amsterdamsch Effectenblad van Zaterdag, 3 September 1870, No. 37, zesde jaargang.

zij ter acceptatie zijn aangeboden, zijn niet alleen eene soort van internationale ruilmiddelen, maar veeleer middelen tot kapitaalverschaffing.

„Dat van den wissel," zegt Mr. Pierson, „als middel tot kapitaalverschaffing vaak misbruik gemaakt wordt, is van algemeene bekendheid, doch het zou moeielijk zijn de grenslijn aan te geven, waar het misbruik begint en het rechtmatig gebruik eindigt." ([1])

„Men geeft aan wissels, die niet getrokken zijn tegen uitzending van goederen of effecten, wel eens den naam van „schoorsteenpapier" of „*papier de complaisance.*""

„Doch met welk recht," vraagt Mr. Pierson, „wordt eene handeling gebrandmerkt, waarin op zich zelf niets verkeerds is gelegen?"

„Het verkeerde," merkt deze schrijver ten slotte op: „ligt in de overdaad."

Ongetwijfeld kan men dit toestemmen, doch waarom ligt het verkeerde in de overdaad?

Omdat degeen, die voor groote sommen en herhaaldelijk van den wissel als middel tot kapitaalverschaffing gebruik maakt, in den regel niet door soliditeit zal uitmunten.

Het eenvoudige middel, dat sommige Nederlandsch

([1]) Mr. N. G. Pierson. Leerboek der Staathuishoudkunde. bladz. 472.

Indische crediet-instellingen gebruikten, om zich van kapitaal te voorzien, wanneer daaraan behoefte bestond, was, dit: de agentschappen trokken op het hoofdkantoor.

Ware deze gewoonte nu alleen gevolgd bij kort papier, er zou geene reden hebben bestaan, om wantrouwen te koesteren, want als de vervaltijd op 14 dagen na zicht of op 2 maanden na dato wordt gesteld, is geen misbruik te duchten; op die wijze kan het geene middelen aan den trekker verschaffen; op het oogenblik, dat de wissel wordt verkocht, moet voor de dekking gezorgd worden, tenzij daarin reeds is voorzien.

Op zes maanden na dato heeft de trekker vier maanden, om met de verkoopsom des wissels te werken, voordat hij heeft zorg te dragen, dat zijn wissel gedekt wordt. Kiest hij operatiën van gelijken spoedigen afloop, dan is daarvoor niet te vreezen, maar wel, als hij èn het dus verkregen fonds èn zijn bedrijfskapitaal voor langeren tijd vastlegt in waarden, die niet met zekerheid ten allen tijde beschikbaar, of zonder verlies te realiseeren zijn.

Toen dus van onderscheidene indische banken het kapitaal en het op korten termijn opzegbaar gedeponeerde geld was vastgelegd, werd in de geldverlegenheid voorzien door wisseltrekking op het hoofdkantoor.

Men gevoelde niet, dat de stand van zaken door deze nieuwe leeningen op korten termijn verergerde, men

dekte den getrokken wissel door de uitgifte van eenen nieuwen. Zulk bankbeheer wekt bij den onpartijdige verwondering.

De wissel op eigen kantoor was een surrogaat, waardoor in de behoefte van kapitaal werd voorzien. Hoe het mogelijk was zich op deze wijze groote kapitalen te verschaffen, kan alleen verklaarbaar worden, wanneer men nagaat, hoe de wisselhandel zich in den laatsten tijd in Nederlandsch Indië heeft ontwikkeld.

Naar mijne bescheiden meening zou het onjuist zijn aan te nemen, dat de banken door een uitgebreid stelsel van wisselruiterij, zooals men dit pleegt te noemen, in haar kapitaalbehoefte hadden voorzien.

In wisselruiterij ligt meer iets geheimzinnigs.

Degeen, die zich daarmede inlaat, zal trachten door slinksche middelen, bv. door het koopen van eene handteekening, aan den wissel het kenmerk te geven van solide papier.

Onderstel, een koopman heeft handelsvrienden op verschillende plaatsen, hij heeft geld noodig en verzoekt hun eenen wissel voor hem te accepteeren. Eenigen dier vrienden b.v., wien hij echter geene goederen geleverd heeft, doch het een of ander voordeel belooft, accepteeren de wissels; de koopman gaat er mede naar de bank, disconteert ze en krijgt geld.

Voor bankiers is het lastig goede wissels van slechte

te onderscheiden [1]; zij komen op de gedachte schoorsteenwissels in handen te hebben, doordat een wissel strijdt tegen den gewonen loop van den handel; bv.: de grondstof komt van importeur op fabrikant, van fabrikant op groothandel, van daar op kleinhandel enz.; dus kan een wissel worden geleverd van importeur op fabrikant, van fabrikant op groothandel, van groothandel op kleinhandel.

In dit geval is dus het kenmerk van soliden handel aanwezig, maar als de verhouding omgekeerd is, b.v.: de fabrikant is trekker en de importeur betrokkene, dan zal waarschijnlijk de aandacht van eenen geroutineerden bankier spoedig daarop gevestigd worden.

Een wissel op eigen kantoor kan gemakkelijk worden herkend en tot voor korten tijd aarzelde niemand zulke wissels te koopen.

Eigenlijk zou men volgens onze wet deze soort van papier geen wissel mogen noemen, omdat men het als orderbiljet moet beschouwen.

De duitsche wet brengt dit papier wèl onder den wissel.

Mr. Kist [2] onderscheidt twee gevallen: naarmate de naam van den in het papier aangegeven betrokkene dezelfde is als die van den trekker, en naarmate de

---

[1] Zie hierover: J. G. Courcelle-Seneuil. Traité Théorique et Pratique des Opérations de Banque. Livre III. Chap. II. pag. 158.

Il est impossible d'indiquer des signes certains et un ensemble de précautions, qui guarantissent le banquier contre le papier de complaisance et les traites en l'air.

[2] Mr. J. G. Kist, Het Handelspapier, 2e druk, bladz. 226.

betrokkene onder eenen anderen naam wordt aangeduid, indien de trekker op eene andere plaats een handelsetablissement heeft onder eene andere firma; bv. iemand heeft een kantoor te Amsterdam onder de firma A en te Frankfort onder de firma A en Co.

In dit laatste geval is de getrokken acceptatie niet van den wissel te onderscheiden.

Mr. Land ([1]) bestrijdt dit gevoelen. Hij neemt het orderbiljet aan, zoodra trekker en betrokkene één persoon zijn, dus ook al heeft één persoon twee verschillende huizen en zelfs voor beiden eene andere firma.

Ofschoon dus de meeningen op dit punt uiteen loopen, is het verschil van geen belang voor mijne vraag; immers ons Wetboek van Koophandel verklaart alle wetsbepalingen op wisselbrieven ook op orderbriefjes van toepassing.

In het „Ontwerp van wet op het Handelspapier" wordt het orderbiljet niet afzonderlijk behandeld, terwijl de Memorie van Toelichting, den wissel op eigen kantoor, A trekt op A, uitdrukkelijk vermeldt. ([2])

([1]) Mr. N. F. K. Land, Beginselen van het Hedendaagsche Wisselrecht bladz. 300.

([2]) Zie art. 5 sub: quarto: »de aanwijzing van hem, die betalen moet (betrokkene), waartoe de trekker ook zich zelf kan aanwijzen."

en zie ook de Mem. v. Toel, bladz. 32:

»De wissel, waarin de trekker zich zelven als betrokkene aanwijst, is de zoogenaamde »trassirt eigner Wechsel," in waarheid een gedomiciliëerd orderbillet in wisselvorm.

Ook het feit op zich zelf, dat een wissel op eigen kantoor slechts ééne handteekening draagt, levert geen onmiddellijk gevaar op. De Nederlandsche Handelmaatschappij zal thans nog mogen voortgaan met wissels te trekken op haar eigen hoofdkantoor. ([1])

Het aantal handteekeningen, op eenen wissel voorkomende, is dan ook niet het grootste bewijs zijner soliditeit.

Toen dit onderwerp indertijd ter sprake kwam, liet Mr. J. T. Buijs ([2]) zich ten opzichte van het verbod om papier, dat niet door drie onderteekeningen gewaarborgd is, in disconto te nemen, als volgt uit: „Dat hem de waarde van deze bepaling, welke althans in Frankrijk wezenlijke bezwaren voor den handel schijnt op te leveren, niet recht duidelijk was, omdat dan toch het gewicht van borgen niet afhangt van de quantiteit, maar alleen van de qualiteit.”

De heer E P. de Monchy ([3]) deelt volkomen dit gevoelen: „meermalen toch heeft men ondervonden”, zegt hij, „dat het papier, met drie, vier en zes handteekeningen voorzien, niet de minste waarde had.”

([1]) Zie het besluit der Nederlandsche Bank van 13 Mei 1885, bladz. 72 van dit proefschrift.

([2]) »Gemeenzaam onderhoud” over de waarde van eenige reglementaire voorschriften ten aanzien der circulatie-banken. Bladz. 103.

([3]) Voorlezingen over Circulatie-Banken van Mr. J. T. Buijs. Bladz. 106 en vlg.

Ook in het proefschrift van den heer P. Verloren ([1]) wordt deze meening verdedigd:

„Het getal der handteekeningen, die op den wissel voorkomen, is voor hem (den bankier) van veel minder belang dan hare waarde.

Het is zeer licht mogelijk, dat een wissel, met de handteekening van trekker en acceptant en bovendien met meer dan één endossement voorzien, ten slotte niet betaald wordt, terwijl een andere wissel, alleen door den trekker onderteekend, de meeste zekerheid oplevert."

Omdat de geschiedenis van den wisselhandel der laatste jaren eenige verklaring kan geven van de in Indië bestaande eigenaardige gebruiken, veroorloof ik mij deze in het kort na te gaan. — Hoe heeft de wisselhandel zich in de laatste vijf en twintig jaren in Nèderlandsch Indië ontwikkeld?

„Tot voor korten tijd", lees ik in het verslag van den Raad van Commissarissen der Nederlandsch Indische Handelsbank van 23 Juni 1870, „kenmerkten de omzettingen, op het gebied van den wisselhandel, zich in zekeren zin door iets huiselijks, iets vriendschappelijks; men schonk elkaar over en weer een schier onbeperkt vertrouwen, want aan den eenen kant bekreunde de kooper van den wissel er zich weinig om, tegen welke

([1]) De verhouding van den Staat tot het Bankwezen, Academisch proefschrift, Utrecht 1864. Hoofdstuk II, § 2. Bladz. 147.

operatiën de aangeboden wissels valideerden, terwijl aan den anderen kant de verkooper veelal inschikkelijk genoeg was, om niet op dadelijke betaling van de geleverde wissels aan te dringen. (1)

„Deze laatste gewoonte heeft reeds zoo goed als geheel opgehouden, doch in strijd met hetgeen op de wisselmarkt in Britsch-Indië geschiedt, waar geen huis, dat zich zelf respecteert, wissels ten verkoop zal aanbieden, die niet vergezeld gaan van bescheiden, betrekking hebbende op de lading waartegen de wissels getrokken zijn (document-bills), of van een schriftelijk bewijs, waarbij de betrokkene zich verbindt de door den trekker op hem af te geven wissels te zullen accepteeren (credit-bills), in strijd met deze volkomen natuurlijke usance, is op Java het gebruik blijven bestaan, om zoo goed als geen onderscheid te maken tusschen geheel in blanco getrokken wissels en wissels voorzien van documenten of een speciaal accreditief.

„Dit is te meer bevreemdend, omdat, als men de zaak goed ontleedt, de tot dusverre op Java gevolgde gewoonte op het stuk van wisselafdoeningen vrij wel gelijk staat met het sluiten van eene beleening, waarvan de hoofdvoorwaarde zou zijn, dat de geldopnemer volkomen vrije beschikking behoudt over het beleende goed."

In de jaren 1868 en 1869 kwam dus langzamerhand

(1) Men betaalde dus niet, maar gaf slechts een schuldbewijs.

eene verandering in den wisselhandel tot stand en, door ondervinding geleerd, begon de overtuiging veld te winnen, dat de bestaande gewoonte verkeerd was en aanleiding tot groot misbruik geven kon.

Thans werd de bank de tusschenpersoon, waarbij de importeurs en exporteurs zich vervoegden. Immers de bank kon zich, gemakkelijker dan de kooplieden, overtuigen of de wissels deugdelijk waren of niet, en in het laatste geval vorderde zij de overlegging van scheepsdocumenten, of, bij gebreke daarvan, een accreditief.

Dat er werkelijk eenige verandering kwam, blijkt ook nog uit het verslag van 1871. (1)

„Ten vervolge op de uitvoerige beschouwingen over deze aangelegenheid, in het verslag van 1869 opgenomen, kan hier worden medegedeeld, dat het door onze bank voorgestane beginsel, om, bij het koopen van wissels, de overlegging te bedingen van de documenten over de goederen, waartegen de wissels worden getrokken, gaandeweg meer en meer ingang heeft gevonden bij de verschillende handelshuizen, zóó zelfs, dat de aanbiedingen van document- of crediet-wissels thans de regel, (2)

(1) Verslag Nederlandsch Indische Handelsbank. Boekjaar 1870—71.

(2) Hetgeen in dit verslag van 1871 vermeld wordt omtrent het algemeen volgen van dit beginsel, kan, met het oog op de hieronder aangehaalde zinsneden uit de verslagen van 1872 en 1873, zeer voorbarig genoemd worden.

en het verhandelen van niet door bovengenoemde documenten gedekte wissels voor particuliere firma's zeer stellig uitzondering is geworden. Het is niet tegen te spreken, dat dientengevolge de omzettingen in den wisselhandel een veel degelijker karakter hebben dan vroeger, doch tegelijker tijd snijdt het thans algemeen gehuldigde stelsel aan velen den weg af, om de zich nu en dan voordoende gelegenheden tot speculatieve operatiën en wissels te benuttigen, en men heeft in het afgeloopen jaar dan ook duidelijk het verschijnsel kunnen waarnemen, dat verscheidene huizen, die anders bijna met elke mail voor aanzienlijke bedragen aan wissels in de markt waren, thans niet dan zelden hun papier aanboden."

Verslag. N.-I. Handelsbank, Anno 1872 pag. 6.

„De agentschappen zijn blijven vasthouden aan het reeds bij andere verslagen vermelde systeem van crediet- en document-wissels, en hoezeer het niet geheel aan oppositie heeft ontbroken, en de zusterinstellingen zich niet altijd stipt aan dat stelsel hielden, zoo hebben toch de meeste der te Batavia gevestigde firma's, in meerdere of mindere mate, gebruik gemaakt van de tusschenkomst onzer bank bij den afzet harer wissels."

Idem 1873. pag. 5. (Handel in wissels).

„Het hoofd-agentschap is niet afgeweken van den aangenomen regel, om niet anders te koopen dan wissels, vergezeld van credietbrieven of documenten. Hoewel op dit terrein eenigermate geisoleerd staande, mag de bank de zekerheid, aldus verkregen, niet zonder noodzaak prijsgeven, al ontgaat haar daardoor ook menig anders zeer gewenscht devies."

Vóór 1869 dus, — ik neem hier een jaar aan, in plaats van een tijdvak — was de koopman op Java zijn eigen makelaar, zijn eigen kargadoor, zijn eigen konvooilooper; de omzettingen in wissels waren nog niet van zoodanig belang, dat de tusschenkomst onmisbaar was van personen of inrichtingen, die zich uitsluitend met wisselzaken onledig hielden. ([1])

En juist omdat op Java, bij het verhandelen van wissels, zelden of nooit de overlegging van shipping-documents gevorderd werd, was langen tijd de tusschenkomst van eene bank onnoodig; in Britsch Indië echter, waar, gelijk ik boven heb aangehaald, die gewoonte wèl bestond, was het voor den koopman uit den aard der zaak aangenamer zijne facturen en cognossementen in handen van eene geheel onzijdige instelling dan in die van een zijner collega's of van de toen nog in Britsch-Indië bestaande compagnie te zien komen.

Dat in de Engelsche kolonie eene *usance* bestond, die meer zekerheid voor den kooper van den wissel oplevert, is minder vreemd; de crisis na het sluiten van den vrede met het rijk van Burma in 1826 en de crisis in 1848 en 1849 waren redenen genoeg voor de kooplieden, om

([1]) Bankwezen en banken in Britsch Indië: eene geschiedkundige schets door N. P. van den Berg. Batavia. H. M. van Dorp, 1866. Bladz. 84. 85, 86.

in dit opzicht zoo zeker mogelijk te werk te gaan. (1) Waarschijnlijk is er toen genoeg leergeld betaald.

Langzamerhand trokken nu op Java de instellingen als tusschenpersonen meer en meer den wisselhandel tot zich.

De meerdere zekerheid, aan documenten of credietbrieven verbonden, kon niet meer worden prijsgegeven en er werd zeker door de Nederlandsch Indische Handelsbank naar eene groote verbetering getracht in den beschreven stand van zaken, ofschoon uit het verslag van 1873 blijkt (hierboven vermeld), dat het hoofd-agentschap te Batavia nog eenigermate geisoleerd stond in het opvolgen van bovengenoemde zeer rationeele gewoonte. Toch heeft die *usance* meer dan eene reden van bestaan, want wat is het gevolg geweest van den verkoop van wissels zonder shipping-bills?

Dat de gelegenheid open stond voor de agentschappen in Indië, om aan de markt te komen met wissels, die geene voldoende zekerheid gaven (2)

---

(1) Zie mr. van den Berg, Bankwezen, enz. Bladz. 88.

(2) De meening, dat inderdaad eigenaardige gebruiken van den wisselhandel op Java aanleiding zijn geweest tot eene uitgebreide trekking op eigen kantoor, wordt wel niet gestaafd, maar toch zeer waarschijnlijk gemaakt door het besluit der Javasche Bank, om zoogenaamd cultuur-papier niet aan te nemen; »namelijk promessen, door landbouw-ondernemers voor genoten voorschot aan de order van hunne geldschieters afgegeven en waaraan dus geene transactie van koop en verkoop van goederen of producten ten grondslag ligt."

Zie Verslag: Javasche Bank, 1876—1877, bladz. 15.

Wanneer de *usance* algemeen is, om crediet- of document-bills te verlangen, dan ligt het voor de hand, dat wissels, die geene andere zekerheid geven dan het vertrouwen, dat in den trekker alleen wordt gesteld, geene koopers vinden; het eenvoudige, maar gevaarlijke middel van kapitaalverschaffing der Indische Banken is dan onmogelijk. In de Engelsche koloniën hebben de daar gevestigde agentschappen der banken zusterinstellingen in het moederland, waarbij zij doorloopende credieten openden en waartegen op den duur kan worden getrokken.

Maar werd voortdurend gebruik gemaakt van die bevoegdheid om te trekken, de Engelsch Indische banken zouden weldra tot beperking daarvan aangespoord worden.

In Nederlandsch Indië werd papier gekocht zonder onderpand, het vertrouwen in elkanders soliditeit was bijzonder groot; hier viel het dus aan de agentschappen zeer gemakkelijk wissels op hunne hoofdkantoren te trekken.

De koopman, die remitteeren moest, kocht even gaarne eenen bankwissel op eigen kantoor als een wissel van een handelshuis zonder accreditief. De bankwissel had geene hoogere waarde zooals in Britsch-Indië.

De banken konden echter met den wisselhandel geene groote winsten maken dan alleen door voortdurend te trekken op hare hoofdkantoren en het dus verkregen beschikbare geld tegen hooge rente voor langen tijd te leenen.

Zoodoende werden oogenschijnlijk belangrijke winsten behaald, maar om die te verkrijgen moest een goed beginsel van bankbeheer worden veronachtzaamd; immers nauwelijks koestert één kooper wantrouwen, of een langzamerhand aangegroeid bedrag aan wisselschulden wordt plotseling opeischbaar en de eigen middelen zijn niet beschikbaar, zijn geimmobiliseerd.

En daarom verdient de wisseltrekking op eigen kantoor afkeuring, niet als zoodanig, maar als middel om te gemakkelijk schulden aan te gaan op korten termijn.

Wordt dus bovenbeschreven gewoonte algemeen gevolgd, dan zullen de tijden van crisis door de bankinstelllingen niet dan met vele moeielijkheden worden doorstaan.

Tot kenschetsing van de gevaren, die eerst recht duidelijk werden, toen de omschreven wijze van kapitaalverschaffing niet meer zoo gemakkelijk was te gebruiken, meen ik niet beter te kunnen doen dan het verslag van den president der Javasche Bank, uitgebracht in de vergadering van 27 Mei 1885 aan, te halen (¹):

„Door den loop van zaken in voorafgegane jaren er toe verleid, om een goed deel van hare eigen middelen op langen termijn in tal van ondernemingen vast te leggen, was voor den geregelden gang van haar bedrijf het gebruik van credietmiddelen op ruime schaal on-

(¹) Zie Verslag: Javasche Bank 1885, bladz. 4 en 5.

ontbeerlijk, en hachelijk werd dan ook haar toestand, toen het steeds aanwakkerende wantrouwen, ook in die kringen van de maatschappij, die anders buiten handelszaken staan, haar aan den eenen kant verstoken deed blijven van de hulpmiddelen, die zij tot dusverre aan het ongestoord gebruik van haar wisselcrediet ontleenden, en haar aan den anderen kant, door opeisching van gedeponeerde gelden, beroofden van de middelen op het beschikbaar houden waarvan het meer dan ooit te voren aankwam.

„De moeielijkheden, waarmede zij dientengevolge te kampen kregen, bleven geen geheim, en toen ongeveer terzelfder tijd andermaal een van de sedert vele jaren hier gevestigde handelshuizen onder den druk der omstandigheden bezweek, begon een donker voorgevoel van naderend onheil zich meer en meer van de gemoederen, zoo in als buiten den handel, meester te maken, want ieder begreep, dat wanneer ook de instellingen, met wier bestaan de belangen van handel en nijverheid zoo nauw waren samengeweven, op den duur misschien geen weerstand mochten kunnen bieden aan den opgestoken storm, eene algemeene catastrophe onvermijdelijk werd, waardoor niet alleen zij, die met die instellingen in rechtstreeksche betrekking stonden, maar tal van andere handelaren en nijveren bovendien zouden moeten te gronde gaan.

„In dat noodlottige geval toch zouden voor ettelijke

millioenen aan onbetaald gebleven wissels dadelijk met protest naar hier zijn terug gezonden, want eene sedert jaren bestaande gewoonte had nu eenmaal het burgerrecht verschaft aan wissels, door de agentschappen van hier gevestigde crediet-instellingen op het hoofdkantoor in Nederland afgegeven, — een in alle opzichten bedenkelijk stelsel, omdat het accept van den betrokkene aan den wissel geen meerderen waarborg geeft, en de risico van den nemer zoodoende onverminderd tot aan den vervaldag blijft doorloopen.

„Werkelijk huiveringwekkend is dan ook het gevaar, dat den geheelen handel in Nederlandsch Indië boven het hoofd heeft gehangen door zijnerzijds een stelsel van wissel-afgifte te blijven steunen, dat in het handelsverkeer tusschen Engeland en zijne koloniën nimmer geduld is.

„Van waar toch zouden de middelen hebben moeten komen, noodig om de wissels te dekken, die tot een bedrag van meerdere millioenen op de nemers zouden zijn teruggevallen? Aan eene dergelijke onverwachte verplichting zouden enkelen misschien, maar velen onmogelijk het hoofd hebben kunnen bieden."

Zeer duidelijk wordt hier een toestand geschetst, waarvoor Nederlandsch Indië gelukkig ditmaal is gespaard gebleven. Doch uit dit verslag kan men tevens zien, waaruit de groote moeielijkheden van 1884 zijn ontstaan.

namelijk uit het feit, dat te veel van de middelen der banken was uitgezet op langen termijn.

Het is deze groote fout in het beheer der crediet-instellingen, die het onmogelijk maakte om het mis-crediet te herstellen, dat bedoeld is in het besluit van het bestuur der Nederlandsche bank, bekend gemaakt in het midden van 1885. ([1])

„Ingevolge dat besluit is namelijk aan de besturen der voornaamste maatschappijen, die agentschappen hebben in Indië, echter niet aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, eene kennisgeving gezonden, be-treffende de wissels op eigen kantoor, door die agent-schappen op de hoofdkantoren te trekken. Na 30 Sep-tember neemt de bank zulke wissels slechts dàn in disconto, wanneer ze zijn getrokken op veertien dagen na zicht of twee maanden na dato.

„De aanleiding tot dit besluit is te algemeen bekend dan dat het noodig zou zijn breedvoerig daarover te spreken.

„Men weet welk een miscrediet zich in het afgeloopen najaar heeft geopenbaard ten aanzien van de *traites* op Oost Indische banken en andere instellingen, door hare eigene kantoren afgegeven, en welke gevolgen uit het miscrediet zouden zijn voortgesproten, ware niet door buitengewone samenwerking en bijzondere krachtsin-spanning hulp verleend.

([1]) Zie verslag Nederlandsche Bank, 13 Mei 1885.

„De directie heeft het als haren plicht beschouwd tegen een terugkeer van het ditmaal met zooveel moeite afgewend gevaar te waken.

„Zij verwacht, dat de genomen maatregelen de instellingen, die in Indië werkzaam zijn, zal nopen, om hare hulpbronnen elders te zoeken dan in de afgifte en gestadige vernieuwing van papier, dat, wel bezien, met den wissel alleen den vorm gemeen heeft."

Wordt terugkeer van de donkere dagen van 1884 door dezen maatregel direct en met zekerheid voorkomen?

Neen, maar de kans vermindert zeer. Immers de Indische crediet-instellingen zullen genoopt worden elders hare hulpbronnen te zoeken dan in de tot dusverre gevolgde gewoonte van wissels op eigen kantoor.

Ik meen thans eenige gedeelten te moeten aanhalen van verslagen, waaruit blijkt, dat het beginsel werkelijk practische toepassing vindt.

Door de Oost Indische Maatschappij van Administratie en Lijfrente werd den zevenden Juni 1870 surcéance van betaling aangevraagd.

In eene vergadering (¹) op Maandag den 5den De-

(¹) Van obligatiehouders, wisselhouders, geadministreerden, crediteuren, uit welken hoofde ook, van de O. I. M. van Administratie en Lijfrente.

cember 1870 te Amsterdam gehouden, werd eene nota van toelichting overgelegd, waarin men op bladz. 7 leest:

„Wij zullen u wel niet behoeven te verzekeren, mijne heeren, dat wij voortdurend werkzaam zijn, om te geraken tot de kennis der oorzaken, welke deze vroeger bloeiende maatschappij tot den tegenwoordigen toestand van verval en discrediet hebben gevoerd."

Als oorzaken worden genoemd:

1°. Het veel te wenschen overlatende beheer der landelijke ondernemingen.

2°. Het ondoordacht aannemen van gelden in deposito en het sluiten van leeningen. Om deze productief te maken, zijn er kapitalen gestoken in gewaagde ondernemingen.

3°. De kostbare administratie en het gebrek aan behoorlijke contrôle.

Nu springt het in het oog, dat de punten sub 1°. en sub 3°. geene voldoende redenen zijn, om een zoo groot kapitaalverlies te kunnen verklaren.

Wat het tweede punt betreft, schijnt het mij toe, dat het evenmin voor eene bankinstelling gevaarlijk als onaangenaam kan zijn, wanneer geld in deposito gebracht wordt, ook al nam men dit nog zoo ondoordacht aan.

Neen! de belegging van het aangenomen geld, de vastlegging, hier betiteld met „geld steken in gewaagde

ondernemingen", en als gevolg daarvan, geld leenen op termijn door wissels, om aanvankelijk aan de kapitaalbehoefte te voldoen, terwijl men het operatie-kapitaal had geïmmobiliseerd, ziedaar de ware oorzaak van het verval. (1)

Om dit nader toe te lichten is het noodig in het kort na te gaan, waarin de werkkring van de O. I. M. v. A. en L. bestond: (2)

1°. Lijfrente-contracten.

2°. Administratiën van gelden en goederen van derden, welke op hunnen eigen naam werden uitgezet.

3°. Het aannemen van deposito's, opeischbaar op korten termijn.

4°. Exploitatie van landelijke ondernemingen in Nederlandsch Indië.

Als actief bezat de Maatschappij:

a. Maatschappelijk kapitaal; dit was voor realisatie onvatbaar, omdat de statuten slechts opvordering van het maatschappelijk kapitaal met 10 % tegelijk en om de drie maanden toelieten.

b. Landelijke bezittingen in Indië; deze waren wel realisabel, maar eene geforceerde verkoop is nooit aan te bevelen en allerminst in Indië; zij zoude met groot verlies gepaard gegaan zijn.

---

(1) Zie bladzijde 55 van dit proefschrift.

(2) Zie de aanvrage om Surséance van 7 Juni 1870.

c. Indische debiteuren; deze bestonden hoofdzakelijk uit personen, die het hun geleende geld ook weder in ondernemingen hadden vastgelegd, zoodat opvragen wel mogelijk geweest, doch zonder veel resultaat gebleven zou zijn.

Van de vorderingen der schuldeischers kwam weinig terecht; geen wonder! — Maar, te betreuren is het, dat de afloop dezer Maatschappij niet tot waarschuwend voorbeeld voor de andere crediet-instellingen heeft mogen strekken.

Nederlandsch Indische Handelsbank:
Boekjaar 1884, Bladz. 5.

1°. „Het trekken van wissels op langen termijn door onze Indische agentschappen op het Hoofdkantoor in Nederland, behoort tot de geschiedenis. Met dit crediet-middel is voor goed gebroken."

2°. Idem bladz. 6.

„Een groot gedeelte van die som is uitgezet in ondernemingen en andere vorderingen, die eerst na langeren of korteren tijd kunnen afloopen; op dit oogenblik kan worden aangenomen, dat een bedrag van ongeveer anderhalf millioen gulden voor loopende zaken beschikbaar is."

„Die som is gering, in vergelijking met hetgeen vroeger benoodigd was, maar de eischen, waaraan

de Bank voortaan zal hebben te voldoen, zijn van geheel anderen aard geworden en zullen hoofdzakelijk bestaan in spoedig afloopende engagementen."

„Nieuwe cultuurzaken met daaraan verbonden vastlegging van kapitaal, blijven voortaan van onzen werkkring uitgesloten

3°. Idem: Handel in wissels, bladz. 7.

„Gelijk hierboven is gezegd, zullen voortaan geene andere dan kortzicht-wissels door onze agentschappen op ons afgegeven worden.

4°. Idem: bladz. 8.

„De nu opgedane ondervinding heeft den regel bevestigd, dat deposito's, met korten termijn van opzegging, alleen dàn geen gevaar opleveren, wanneer die kapitalen belegd worden in dadelijk opeischbare vorderingen.

5°. Idem: Verslag, Boekjaar 1885, Inleiding, bladz. 5.

„Het boekjaar 1885 biedt weinig punten aan tot onderlinge vergelijking met vroegere boekjaren en zal meer beschouwd moeten worden als het eerste tijdperk eener nieuwe reeks in de geschiedenis der Bank.

„De noodzakelijke vermindering van het maatschappelijke kapitaal, gepaard aan eene veel gewijzigde richting onzer gelduitzettingen in Indië, waren natuurlijk van grooten invloed op den omzet en de resultaten van het afgeloopen jaar.

6°. Idem: bladz. 7, Kassierderij en Deposito's.

„De geheel gewijzigde werkkring onzer Vennootschap stelt ons in staat, om de aldus ontvangen gelden uitsluitend te beleggen in dadelijk opeischbare vorderingen.

„Dit moge voor het Indische publiek eene aansporing zijn, om ons het vroeger zoo ruimschoots genoten vertrouwen opnieuw te schenken.

7°. Idem: bladz. 10, Winst- en Verliesrekening.

„Voorschotten op Consignatie van Producten en op Hypotheek zijn door den loop van zaken geheel gewijzigd.

„Alles wordt in het werk gesteld om vastlegging van kapitaal te voorkomen."

Uit de bovenstaande plaatsen blijkt, dat vroeger het juiste beginsel niet gevolgd werd.

Men trok soms wissels voor aanzienlijke bedragen. Het verslag der Koloniale bank ([1]) vermeldt, dat tot een bedrag van pl. m. *f* 6650000,— op het hoofdkantoor werd getrokken. ([2])

Verslag 1882—1883). Koloniale bank, bladz. 9. Te betalen wissels: *f* 2165310,24.

([1]) Zie verslag: Koloniale Bank, boekjaar 1883 84.

([2]) Gunstig staan tegenwoordig (Februari '87) de aandeelen dezer bank niet, namelijk 34 %.

„Deze zijn, voor verreweg het grootste gedeelte, door de agentschappen op ons afgegeven, gedeeltelijk ter overbrenging van het kapitaal naar Indië, gedeeltelijk ter voorziening in het werkkapitaal voor de verschillende kultuur-ondernemingen, waarvan het product ons later wordt toegezonden."

Idem (1884—1885). Verrichtingen in Indië, bladz. 7.

„Toch streefden wij er steeds naar, de belangrijke bedragen in aanmerking nemende, die op deze wijze zijn vastgelegd, onzen werkkring op dit gebied in te krimpen."

Verslag: Dorrepaalsche-Bank. Bladz.: 4. (1)

„Het kapitaal, waarmede de bank in werking trad, was niet in verhouding tot de vaste uitzettingen."

Wij lezen verder in dit verslag, dat, volgens de balans van 31 December 1885, de vaste uitzettingen *f* 14350000,— bedroegen: het kapitaal der bank bedroeg slechts *f* 5600000,— hierbij voege men *f* 6500000,— als opbrengst der obligatieleening, welke voor het grootste gedeelte genomen werd door de ongedekte crediteuren van de firma Dorrepaal en Comp. die zoodoende hunne pretentiën verrekenden, hetgeen te zamen *f* 12100000,— bedraagt.

(1) Verslag van de commissie, benoemd door houders van 6% obligatiën, ten laste van de Dorrep. Bank der Vorstenlanden, in de te Amsterdam gehouden vergadering, belegd door de Vereeniging voor den Effectenhandel op 30 Augustus 1886, uitgebracht 8 Nov. 1886.

f 14350000,— verminderd met *f* 12100000,— maakt een som van *f* 2250000,— die andere credietmiddelen vereischten, en slechts door vaste uitzettingen gedekt waren.

Het verslag zegt hiervan:

„Bij de uitoefening van het bedrijf, dat bovendien een groot vlottend kapitaal vereischte als werkkapitaal voor 102 landelijke ondernemingen, bleken deze middelen onvoldoende te zijn, zoodat tot andere hulpmiddelen de toevlucht moest worden genomen

„Bovendien gaven deze credietmiddelen, waarop niet, als op iets blijvends, gerekend kon worden, aanleiding tot moeielijkheden, zoodat bij opvrage van deposito's ook die hulpmiddelen werden aangesproken, welke voor bedrijfskapitaal waren bestemd."

Zij het mij vergund ten slotte de volgende aanhaling hierbij te voegen.

„Immers bij de plannen, die hun beslag kregen," lees ik in het verslag van de Javasche-Bank van 1885, bladz. 1, „stond z e e r b e p a a l d het denkbeeld op den voorgrond, dat de crediet-instellingen, die zich onledig houden met het verleenen van financiëelen steun aan landbouwondernemingen in deze gewesten, op zoodanigen voet tegen het ontstaan van nieuwe moeielijkheden moesten worden gewaarborgd, dat zij voortaan op eigen krachten alleen zouden kunnen steunen, zonder meer haar toevlucht te behoeven te nemen tot crediet-middelen van welken aard ook."

Ik twijfel niet of de plannen, die hun beslag kregen of zullen krijgen op verbetering wijzen in het tot heden gevolgde vreemde beginsel van bankbeheer.

Men schijnt langs den gevaarlijken weg der ondervinding te komen tot het streven, om evenwicht te behouden tusschen de kapitaalaanwending op langen termijn en de opeischbare schulden.

Wanneer een practisch resultaat overeenstemt met een theoretisch beginsel, dan wint dit laatste zeker in kracht; doch de weg, welke leidde tot die overeenstemming, had een geheel andere kunnen en moeten zijn.

Hetgeen a posteriori gebleken is, had a priori moeten vaststaan: ziedaar het besluit van mijn betoog. Een helder inzicht, dat door redeneering, afgescheiden van alle kennis van zaken, had kunnen worden verkregen, moest door dure ondervinding worden gekocht.

STELLINGEN.

I.

De bepalingen van het B. W. omtrent de olographische testamenten geven geen voldoenden waarborg, dat des erflaters wil zal worden nagekomen.

II.

Art. 566 B. W. en art. 309 W. v. K. behooren te vervallen.

III.

Met „degenen aan wie de wet een gedeelte in de nalatenschap toekent" in art. 1002 B. W. worden de legitimarissen bedoeld.

IV.

Wanneer de schulden meer bedragen dan de nagelaten goederen en de legitimarissen eene door den erflater gedane gift inkorten, dan komt het bedrag dat daardoor vrij wordt ten bate van de gezamenlijke schuldeischers.

V.

Het onderscheid tusschen wissels en assignatiën be-

hoort *jure constituendo* hierin gelegd te worden, dat de verbintenissen uit assignatiën voortspruitende niet formeel zullen zijn, maar beheerscht zullen worden door de regelen der burgerlijke lastgeving.

VI.

Heropening van het faillissement na niet voldoening aan het gehomologeerd accoord ware gewenscht.

VII.

Hij, op wiens goed ten onrechte revindicatóir beslag werd gelegd, heeft eene rechtsvordering krachtens art. 1401 B. W.

VIII.

Ook in het kort geding voor den president der rechtbank is procureurstelling noodzakelijk.

IX.

De bepalingen der Grondwet leveren geen bezwaar voor eene doelmatige reorganisatie der schutterijen.

X.

Een officier, lid der Staten-Generaal, houdt na kamer-ontbinding op, non-actief te zijn.

XI.

Het derde lid van art. 187 Grondwet behoort in die wet niet thuis.

—

XII.

De burgemeester, lid van den raad, in het geval van art. 49 Gemeentewet, alleen opkomende, is tot het nemen van besluiten bevoegd.

XIII.

Het rondzwerven in art. 432 Strafwetboek als element voor de landlooperij bepaald, is alleen dan aanwezig, wanneer de persoon zich van de eene gemeente naar de andere heeft begeven.

XIV.

Terecht heeft het Wetboek van Strafrecht „Begunstiging" als zelfstandig misdrijf strafbaar gesteld.

XV.

Er bestaat geen rechtsgrond voor verjaring in het Strafrecht.

XVI.

Het proces-verbaal opgemaakt door openbare ambtenaren behoeft om als schriftelijk bescheid te gelden, de redenen van wetenschap niet in te houden.

XVII.

De herstelling van de aanbevelingen bij de Hoven door de wet van 23 Juli 1885, Stbl. No. 155, verdient afkeuring.

—

XVIII.

Afschaffing der overgangsrechten bij verkoop van onroerend goed verdient uit een economisch oogpunt aanbeveling.

XIX.

Protectionistische maatregelen zijn zelfs als dwangmiddel tegenover eenen staat, die invoer onzer producten aan hooge rechten onderwerpt, af te keuren.

XX.

Productief is elke arbeid die voorziet in eene behoeftebevrediging.

XXI.

Wenschelijk is eene wettelijke regeling betreffende de verzekering van arbeiders tegen ongelukken, in dienst hun overkomen.

Stoomdrukkerij
HERMs COSTER & ZOON,
Alkmaar.